ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ. ЦАНА — PRICE $ 1.00

Беларус

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
Post address: Bielarus, P. O. Box 178, Jamaica, N. Y. 11431 Tel.: (212) 380-2036

Год XXIX № 280-281 Нью Ёрк — Жнівень-Верасень — 1980 № 280-281
Vol. XXIX № 280-281 New York — August-September — 1980 № 280-281

ШТО КАЖАЦЦА ПРА СТАТУТЫ ВКЛ У БССР?

(НА АСНОВЕ ДАКЛАДУ НА КАНФЭРЭНЦЫІ ВІНІМ ПРЫ КЛІУЛЕНДЗКІМ УНІВЭРСЫТЭЦЕ)

Народ мае гэтульки гісторыі, колькі мае веды пра сваю мінуўшчыну.

Выдатныя помнікі беларускае мінуўшчыны, тры Статуты Вялікага Княства Літоўскага, ня сталіся, нажаль, у гістарычнай навуцы БССР і ў публіцыстыцы рэспублікі ані аб'ектам вывучэньня й папулярызацыі ані, пагатоў, фактарам фармаваньня гістарычнае сьведамасьці Беларусаў. Пра Статуты ВКЛ нат студэнты праўнага факультэту Беларускага Дзяржаўнага Ўнівэрсытэту даведваюцца адно мімаходам, праходзячы агульны курс гісторыі заканадаўства. Няма менш-больш поўнае бібліяграфіі да гэтае нязвычайна важнае й багатае тэмы. Адзіная даволі найбольш грунтоўная „Бібліяграфія па гісторыі Беларусі. Фэўдалізм і капіталізм" (Менск, 1969), у падразьдзеле „Статуты", мае зарэгістраваных адно 40 працаў (гэта за пэрыяд ад 1803 па 1966 год у мовах расейскай, беларускай і ўкраінскай). У ліку тых 40 працаў названыя й дробныя артыкулы. Зь пералічаных чатырох дзесяткоў працаў 24, у бальшыні сталідныя публікацыі, належаць дасавецкаму пэрыяду.

Па 1966 годзе, на якім спыніла свой пералік „Бібліяграфія па гісторыі Беларусі" пра Статуты ВКЛ у БССР зьявілася вельмі мала досьледаў. Можна назваць адно артыкул Язэпа Юхо ў часапісе „Полымя" (№ 11, 1966), тры энцыкляпэдычныя даведкі тагож аўтара пра кажны з трох Статутаў у Беларускай Савецкай Энцыкляпэдыі (усё на адной бачыне друку) ды артыкул Зіновія Капыскага ў „Весьцях" АН БССР (№ 3, 1969) пра Статуты 1529, 1566 і 1588 гадоў як крыніцы гісторыі гарадоў Беларусі.

Перад беларускай гістарыяграфіяй, як бачым, ляжыць непачаты край працы, першым крокам у якой павінна быць, зразумела, выданьне як мага паўнейшае бібліяграфіі да гэтага пытаньня, над чым працуе цяпер д-р Вітаўт Кіпель.

У савецкай Беларусі справа вывучэньня Статутаў упіраецца ў падвойную тэндэнцыйнасьць гістарычнае навукі: з аднаго боку, празьмерную засяроджанасьць на савецкім пэрыядзе, а з другога — у сацыялягічна-эканамічны клясавы ухіл пры вывучэньні дасавецкага пэрыяду, што цягне за сабой занядбоўваньне гуманістычнага аспэкту мінуўшчыны, прамоўчваньне шмат якіх фактаў гістарычнае рэальнасьці. Сярод даволі вялікага ліку прафэсійных гісторыкаў у сучаснай Беларусі (больш за 700) вельмі мала спэцыялістых дасавецкага пэрыяду, асабліва гісторыі палітыкі й права.

Калі ў 1960 годзе АН БССР выдала тэкст Першага Статуту, дык, як інфармаваў пра гэта ў прыватных гутарках у Нью Ёрку акадэмік Пятро Глебка, у Менску ня было нат свайго спэцыялістага, каб напісаць прадмову да выданьня — давялося запрашаць з суседняе Літвы акадэміка Яблонскіса, пад рэдакцыяй якога й выйшла кніга. Не знайшлося тады таксама сярод больш як паўтысячы гісторыкаў савецкае Беларусі й аўтара, што даўбы ўводны артыкул да Першага Статуту. Замест гэтага, быў перадрукаваны з „Ученых записок Института славяноведения" 1952 году артыкул акадэміка Пічэты (памёр у 1947 годзе) зь ягонае незакончанае працы пра Статут 1529 году.

Не палепшаў стан справы вывучэньня Статутаў і цяпер. На гэтую тэму накладзеная, фактычна, няпісаная забарона. У 1966 годзе, калі йшчэ ня былі настаўшы брэжнеўскія замаразкі ў галіне вывучэньня нацыянальнае мінуўшчыны, з нагоды 400-годзьдзя Другога Статуту, часапісы „Полымя" й „Беларусь" ушанавалі ўгодкі, зьмясьціўшы артыкулы на гэтую тэму Язэпа Юхо, адзінага, бадай, гісторыка, які займаецца сыстэматычным вывучэньнем Статутаў. А ўжо 450-я ўгодкі Першага Статуту ў 1979 годзе прайшлі незаўважанымі афіцыйным друкам рэспублікі.

На працягу ўсіх 1970-ых гадоў пра Статуты ВКЛ, наколькі можна было ўстанавіць, апрача трох даведак у БелСЭ ды артыкулу амэрыканскае аўтаркі д-р Тэрэзы Альт (пра мову Статуту 1529 году ў часапісе „Беларуская лінгвістыка", 1978 г., № 14), зьявілася кароткае апісаньне Статутаў у манаграфіі Юхо „Правовое положение населения Белоруссии в VI веке" (Менск, 1978; тыраж: 1000 экз.), у якой 14 старонак кнігі адведзена разьдзелу „Статуты Вялікага Княства Літоўскага".

Аўтар дае даволі збалянсаванае ўяўленьне пра тры Статуты, адзначаючы, што Статут 1529 году „свайім зьместам быў першым у Эўропе сыстэматызаваным зборам законаў розных галінаў права", што „падобных сыстэматызаваных збораў мясцовых законаў у гэным часе ня было ў ніводнай з эўрапейскіх дзяржаваў".

Пішучы пра Статут 1566 году, Юхо звярачае ўвагу на замацаваньне ў ім поступу дэмакратызацыі ВКЛ. „У Статуце, — кажа ён, — была зробленая спроба абвесьціць палітычныя правы простых людзей. Гэтак, у арт. 2 разьдзелу III казалася аб тым, што будуць захоўвацца ўсе правы ўсіх групаў клясы фэўдалаў, а таксама мяшчанаў і „усіх людзей паспалітых у Вялікім Княстве Літоўскім і во ўсіх землях таго панства . . . у каторых оні, яко людзе вольные, вольна абіраючы . . . із вечных сваіх продкаў сабе паноў і Господарэй Вялікіх князей Літоўскіх' ".

Варта тут зьвярнуць увагу на кантраст у канцэпцыі вярхоўнае ўлады ў ВКЛ ды Масковшчыне. Калі ў ВКЛ вялікага князя „вольныя людзі вольна абіралі", дык на маскоўскім пасадзе сядзеў тады „памазанік Божы", які, дарэчы, разумеў і падчыркваў гэтую розьніцу, пра што сьветчыць гэткі каляровы выпадак. Неўзабаве па прыняцьці Другога Статуту ВКЛ цар Іван Грозны пісаў польскаму каралю й вялікаму князю літоўскаму Сьцяпану Батуры, зь якім вёў тады перамовы ў Лівонскай вайне: „Мы, смиренный Иоанн, царь и великий князь всея Руси **по Божию изволению, а не по многомятежному человеческому хотению**" (В. Ключевскій. Сочинения. Т. II. Ч. 2, Масква, 1957, б.196; падчыркненa Ключэўскім).

Параўнаньня розных разуменьняў вярхоўнае ўлады ў Вільні й Маскве Юхо ў сваёй кнізе, зразумела, не зрабіў. І не затым, што на гэта ня было месца, а затым, што гэткія параўнаньні супярэчаць афіцыйнаму лёзунгу пра „дружбу народаў", у моц якога прамоўчваюцца ўсялякія супаставы, нявыгодныя Маскве. Паказальная з гэтага гледзішча й гэткая высонва, да якое прыйшоў Язэп Юхо, пішучы пра стан сялянаў у ВКЛ у XVI ст.:

„Аналіз праўнага становішча сялянаў Беларусі ў XVI ст. дазваляе зрабіць высноўу, што фэўдалы вымушаныя былі пайсьці на некаторыя сургупкі сялянам і прыняць законы больш гуманныя й прагрэсыўныя, як у шмат якіх краёх Эўропы, у тым ліку і ў Польшчы".

Назваць „у тым ліку" й Маскоўшчыну беларускі савецкі гісторык ня змог. Маскоўшчына „названая", фактычна тым, што прамоўчаная. Бо калі-б быў хоць найменшы грунт для выгоднага з маскоўскага гледзішча параўнаньня, дык у моц тае-ж „дружбы народаў" Юхо мусіў-бы сказаць пра гэта.

Відавочная нявыгоднасьць параўнаньняў з Маскоўшчынай пры аналізе юрыдычных прынцыпаў і права ВКЛ — адна з паважных прычынаў, чаму Статуты не дасьледуюцца ў беларускай савецкай гістарыяграфіі, чаму пра іх нічога ня пішацца ў друку рэспублікі.

Гістарычная навука савецкае Беларусі пакутуе ад аднае кур'ёзнае мэтадалягічнае раздвоенасьці. З аднаго боку, усе тры выданьні „Гісторыі Беларускай ССР" пачынаюцца ад падзеяў самага ранняга дагістарычнага часу. З другога-ж боку, двутомавая „Гісторыя дзяржавы й права Беларускай ССР" (Менск, 1970-76) пачынаецца ад Кастрычніцкае рэвалюцыі без найменшага знаку ўсьведамленьня, што да 1917 году было дзесяць стагодзьдзяў, што таксама павінны былі-б, ці прынамся маглі-б быць, дасьледаваныя з гледзішча на гісторыю дзяржавы й права. Вывучэньне Статутаў ВКЛ сталася ахвярай гэткага „дыялектычнага" падыходу да беларускае мінуўшчыны партыйнае савецкае гістарыяграфіі.

Паглядзем цяпер, што сказана пра гэтыя выдатныя помнікі беларускага заканадаўства ў трох выданьнях акадэмічнае „Гісторыі Беларускай ССР": 1954, 1961 ды 1972 гадоў выданьня.

У першым томе двутомавага першага выданьня, што быў здадзены ў набор у кастрычніку 1953 году (а значыцца, апрацоўваным яшчэ за часамі сталіншчыны) кароценькія згадкі пра Статуты ёсьць у трох мясцовых кнігі: сказана аб тым, што „супольна з магнатамі шляхта (ВКЛ) дамагалася кадыфікацыі літоўскага заканадаўства", у выніку чаго й быў прыняты Статут 1529 году"; дадзеная рэпрадукцыя артыкулу із Статуту 1588 году ў арыгінале, дзе сказана, што „ ,руская' (беларуская)" мова — афіцыйная дзяржаўная мова ВКЛ; ды ў іншай мясьціне кнігі сказана, што „трэцім Літоўскім Статутам, выданым у 1588 годзе, устанаўлялася бязумоўная прыгонная залежнасьць сялянаў ад фэўдалаў". Усё! Першае выданьне „Гісторыі БССР" не дае нат хоць кароткае агульнае характарыстыкі Статутаў, у якіх рэгуляваліся шмат якія бакі жыцьця тагачаснае Беларусі. Пра Статут 1566 году няма й згадкі.

У другім перапрацаваным выданьні „Гісторыі БССР" 1961 году выданьня, перапісаным пад вымогі хрушчоўскага пэрыяду, пра Статуты ВКЛ пададзена крыху зграбней, зьмененая стылістыка, але агулам барэчы, сказана ня больш як у першым выданьні.

Найпаўней знаёміць чытача із Статутамі трэйцяе „брэжнеўскае" выданьне „Гісторыі Беларускай ССР", часткава затым, што „Гісторыя" гэтая пашыраная з двух да пяцёх тамоў.

У першым томе пяцітомавіка (1972 г.) Статуты завуцца ўжо „выдомымі помнікамі праўавой думкі Беларусі". Пра Першы Статут сказана, што „над яго складаньнем працавалі высокакадукаваныя юрысты й вучоныя", што гэты кодэкс фэўдальнага права „рэгуляваў зямельныя, грамадзянскія, сямейныя адносіны й судаводзтва, вызначаў крымінальную адказнасьць за злачынствы", што ім „у нейкай ступені абмяжоўвалася фэўдальнае самавольства" ды што „Статут сьветчыў аб высокім узроўні юрыдычнай думкі ў Вялікім Княсьцьве Літоўскім".

Падаецца, хоць коратка, аб прычынах, што прывялі да зацьвярджэньня другое рэдакцыі Статуту ў 1566 годзе.

Пра Трэйці Статут 1588 году сказана, што ён „сьцьвярджаў адміністрацыйна палітычную самастойнасьць Вялікага Княства Літоўскага, . . . аформіў поўнае запрыгоненьне сялян, . . . абвяшчаў свабоду ўсіх хрысьціянскіх веравызнаньняў у краіне, . . . забараняў аддаваць „у трыманьне і пажыцьцёвае ўладаньне зямельныя ўладаньні, сьвецкія й духоўныя пасады „чужаземцам і загранічнікам' ", што гэта быў „выдатны помнік права ВКЛ", што ён „быў выдадзены на тагачаснай беларускай мове" ды што ён „зрабіў вялікі ўплыў на расейскую й польскую праўныя думкі".

„Гісторыя Беларускай ССР" падае пашыраны пераказ прадмовы Льва Сапегі, рэдактара Трэйцяга Статуту, але ў пераказе прамоўчана найважнейшая для нас сэньня часьціна гэнае прадмовы — тая, дзе Сапега кажа:

„А есьлі каторому народу ўстыд праў сваіх ня ўмеці, пагатово нам, каторыя ня обчым якім языком, але сваім уласным права сьпісаныя маем і кождага часу чаго нам патрэба ку атпору ўсякае крыўды ведаці можам".

Нельга дапусьціць, што Падокшын, аўтар разьдзелу кнігі пра сацыяльна-палітычную думку XIV-XVII стагодзьдзяў, не разумеў значэньня прыведзенага выказваньня беларускага магната і дзяржаўнага дзеяча Льва Сапегі, у якім сьцісла й выразна адлюстраваны факт, што Беларусы ў XVI-м стагодзьдзі глядзелі на Вялікае Княства Літоўскае, як на сваю собскую дзяржаву, у якой законы, мова й палітыка належалі да іх.

Паводля сучаснае партыйнае догмы, аднак, Беларусы займелі сваю дзяржаўнасьць, толькі дзякуючы Кастрычніцкай рэвалюцыі. Некаторыя гісторыкі савецкае Беларусі спрабуюць пярэчыць гэтай догме. Рэдактары трэйцяга выданьня „Гісторыі Беларускай ССР" мусілі ўзважваць гэты выклік догме, калі пастанавілі прамоўчаць вышэй пададзеныя словы Льва Сапегі.

Як ужо казалася, пра Статуты для Белар. Энцыкляпэдыі напісаў Юзэп Юхо. Яны кароткія й строга аналітычныя. Пра Статут 1529 году сказана, што ягонымі галоўнымі крыніцамі — „мясцовае звычаёвае права, прывілеі, пастановы судовых дзяржаўных установаў, некаторыя нормы ‚Рускай Праўды' і замежнага права, якія прыстасоўваліся да мясцовых патрэбаў". Трэба тут адзначыць, што ў школьных падручніках „Гісторыя БССР" кажацца толькі пра „Рускую Праўду", як пра аснову Статуту — хвальсыфікацыя намаганьне наблізіць Статут да аднаго караня, у імя якога трымаецца сучасны маскоўскі цэнтралізм.

У кажнай з даведак БелСЭ пра тры Статуты нагадваецца, што мова Статуту была беларуская.

Згадваюцца пераклады гэтага збору законаў у іншыя мовы: лацінскую, польскую, расейскую, нямецкую і ўкраінскую (пра пераклад у літоўскую мову, зроблены ў Чыкага ў 1971 годзе, тры гады да выхаду 10-га тому БелСЭ, нічо-

(Заканчэньне на 2-ой бач.)

З ЖЫЦЦЯ БЕЛАРУСАЎ БРАДФАРДУ

Цэнтрам беларускага жыцьця ў Брадфардзе (Ангельшчына) служыць Грамадзкі Дом пры Вальмар Віляс — 12, у якім памяшчаецца й Грамадзкі Клюб „Сакавік". Там-жа адбываюцца й зборкі Брадфардзкага Аддзелу Згуртаваньня Беларусаў у Вялікай Брытаніі. Аддзел прыймае актыўны ўдзел у ладжаньні рэлігійных і нацыянальных сьвятаў.

Практыка паказала, што трэба перарабіць дом, каб яго ўпрыгожыць і даць больш выгадаў сябром Клюбу. І ў красавіку сёлета закончылася разбудова Клюбу, якая прынесла вялікае задаваленьне ўсім тым, хто карыстаецца Клюбам. Галоўную работу праводзіў беларускі кантрактар, дый самым Беларусам давялося шмат папрацаваць, каб усё прывесьці да парадку. Пішучы аб гэтым, нельга ня выказаць падзякі тым, што спрычыніліся да гэтага: Хведару Лемяшонку й ягонай сям'і ды Міхайлу Шводзюку.

Як ужо цірэз пісалася ў „Беларусе", на міжнацыянальным балі штогод у Брадфардзе адбываюцца выбары „Міс Паняволеных Народаў". Сёлета выбары адбыліся ў Латыскім Доме. Беларусаў рэпрэзэнтавала Надзя Шпіганові̌ч (глядзі на хватаграфіі), якая заняла другое месца. (Вялікая шкада, што Надзя Шпігановіч ня выкарыстала добрай нагоды, каб выступіць у народным касьцюме й тым самым прадэманстраваць беларускае мастацтва?! — дапісак карэктара). На гэтым балі былі прысутныя заступнік Бурмістра Брадфарду й двух сяброў ангельскага Парляманту сп.сп. Бэн Форд і Эдвард Ляён, якія, між іншымі, увахodзілі ў склад журы. Уся гэтая імпрэза была апісаная карэспандэнтам мясцовай газэты „Тэлеграф энд Аргус". Газэта гэтая й зьмясьціла хватаграфію ўсіх прыгажунь, якую зь ейнага дазволу зьмясьцілі й мы.

Вельмі прыемна было бачыць вялікую групу Беларусаў, што прыбыла на баль, каб даць належнае падтрыманьне сваёй прыгажуні.

Я. Я.

НА 10-ЦІГОДЗЬДЗЕ СЬМЕРЦІ МІКОЛЫ АБРАМЧЫКА Ў БРАДФАРДЗЕ

Стараньнем гуртка „Васілёк" у Брадфардзе адбылася ў нядзелю 13 ліпеня сёлета Паніхіда для ўшанаваньня 10-годзьдзя ад сьмерці Прэзыдэнта Рады БНР Міколы Абрамчыка. Паніхіду адправіў адмыслова прыбылы з Манчэстару мітрафорны пратаярэй а. Янка Абабурка. Пасьля прапяваньня „Сьпі пад курганам гэрояў" прысутныя перайшлі ў царкоўную залю, дзе сп. Янка Калбаса прачытаў артыкул з № 278 газэты „Беларус" пра Міколу Абрамчыка ды папрасіў усіх прысутных ушанаваць хвілінай цішыні памяць Памерлага й усіх Беларусаў, што аддалі жыцьцё, каб жыла Бацькаўшчына.

На прапанову прысутных было зложана 12 ангельскіх фунтаў для газэты „Беларус" замест вянка на магілу сьв. пам. Міколы Абрамчыка.

М. Віценчык

BIELARUS

Byelorussian Newspaper in the Free World
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION. Inc.
Subscription $ 10. 00 yearly.

„БЕЛАРУС" — Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце.
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдае: Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне.
Выпіска зь перасылкаю — 10.00 дал. на год.
Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, могуць зьмяшчаць пагляды, зь якімі Рэдакцыя не згаджаецца.

РЭЗАЛЮЦЫІ

XIV-АЙ СУСТРЭЧЫ БЕЛАРУСАЎ ПАЎНОЧНАЕ АМЭРЫКІ

I.

RESOLUTION

Resolved that the Byelorussian language be included in Voice of America programming.

The aforementioned Resolution to be adopted by the 14th Bienial Convention of the Byelorussians of North America in Cleveland, Ohio, on August 31, 1980.

The Byelorussian-American communities of the United States are convinced that U.S. national security interests and world peace are well served when captive nations within the Soviet Union are informed of the nature of Soviet expansionism and the vitality of their respective cultural heritage in the United States. Indeed, these are major objectives of Voice of America broadcasts. For years, however, Byelorussians in the Soviet Union have not heard any VOA broadcasts in their own language, in spite of numerous requests presented to the State Department pointing out that there is an acute interest among the ten million Byelorussians of the Soviet Union for the outside world, especially in times of international tensions, as the case is now in connection with the Soviet intervention in Afghanistan and the Polish crisis.

We, the American-Byelorussian participants of this Convention call attention to the following facts:

Over one million American citizens have relatives among at least twenty-five percent of the Byelorussian S.S.R.'s ten million people. For many in Byelorussia their blood relationship with Americans is enhanced by ideological considerations. America to them is a land of expectations achieved and promises kept. The letters, photographs, and gifts exchanged with the relatives in the U.S.A. only confirm their vision of this country and its opportunities for working men and women.

In recent years, an increase in personal contacts between the citizens of the United States and Byelorussia — which has been aptly described as "the western Gate" to the Soviet Union — has strengthened the impact of America on the people of Byelorussia.

The Byelorussian language, however, the language of one of the largest ethnic groups in the U.S.S.R. and one of the oldest ethnic groups in the United States, is being discriminated against by the Voice of America as it does not include this tongue in its programming.

We wish to once again express our long-standing frustration at this discrimination; we ask that the administration of the VOA and other concerned government agencies recognize the inequity and unsoundness of VOA policy in this matter and move to include the Byelorussian language in VOA programming. Inclusion of the Byelorussian language in VOA broadcasts would foster closer relations between the Byelorussian people and the United States of America.

Вышэй падаецца ангельскі тэкст Рэзалюцыі XIV-ай Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі, каб беларуская мова была ўлучаная ў праграмы „Голасу Амэрыкі".

II.

РЭЗАЛЮЦЫЯ

аднадушна прынятая на 14-й штодвухгадовай Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі ў гор. Кліўленьдзе, штат Агаё, 31.VIII.1980 г.

Сяньня, калі на парадку дня па ўсім сьвеце войстра стаіць пытаньне правоў і свабоды чалавека ды правоў і свабоды народаў, калі дзесяткі былых каляніяльных народаў, здабыўшы незалежнасьць, вядуць сваё дзяржаўнае будаўніцтва, у вапошняй каляніяльнай імпэрыі сьвету, у СССР, гэтым самым часам праводзіцца далей фізычны й духовы гвалт над чалавекам і над народамі, у тым ліку й над Народам Беларускім. Расейскі імпэрыялізм ператварыў Беларусь у крыніцу людзкіх і матар'яльных рэсурсаў, якія Масква выкарыстоўвае, каб праводзіць збройную інтэрвэнцыю ў Афганістане, каб мацаваць сваю ваенную пазыцыю ўздоўж кітайскае мяжы ды рыхтаваць агрэсію супраць кітайскага народу, каб аплачваць збройную інтэрвэнцыю Віетнаму ў Кампучыі, каб кідаць вялікія грошы на прапаганду й зброю дзеля ўздыманьня забурэньняў у іншых краёх, а цяпер яшчэ — і каб трымаць пад пагрозай ужыцьця ваеннай сілы польскіх забастоўшчыкаў-працоўных.

Расплачвацца за ненасытныя апэтыты валадароў Крамля мусіць, разам зь іншымі паняволенымі Масквой народамі, і Народ Беларускі коштам нізкога ўзроўню матар'яльнага й культурнага жыцьця, суправаджанага гвалтам над прыродным правам народу разьвіваць свае нацыянальныя традыцыі, тварыць свае культурна-духовыя вартасьці ды пераказваць іх свайму маладому пакаленьню.

Русыфікацыя ў Беларускай ССР дайшла да таго, што ў шмат якіх галінах адміністрацыйнага й культурнага жыцьця Беларускае рэспублікі цяпер немагчыма карыстацца роднай мовай. Ад беларускае моладзі сяньня адабраная магчымасьць вышэйшае, сярэдняе, а ціраз і пачаткавае адукацыі ў роднай мове. Грубы гвалт над асноўным правам чалавека — карыстацца сваёю мовай на сваёй зямлі — гэта асабліва яскравы прыклад генацыду, асуджанага міжнароднай канвэнцыяй, якую падпісаў і савецкі ўрад ды якую ўвесь час аблыжна ломіць..

Дзе чалавек у няволі, там ня можа быць свабоды й народу, дзе паняволены народ — няма свабоды чалавеку. Неадлучнасьць правоў чалавека ад правоў і свабоды народу — факт прызнаны ў вольным сьвеце. Там-жа, дзе, як у Савецкім Саюзе, за абарону сваіх індывідуальных ці нацыянальных правоў улада кідае чалавека ў псыхіятрычныя шпіталі, турмы ці канцэнтрацыйныя лягеры, у турме там і ўвесь народ, і гэта не „саюз", а турма народаў.

Увасабленьнем змаганьня з гэтай турмой ад імя Беларусаў сталіся сяньня беларускі іншадумец Міхал Кукабака, які адбывае турэмнае пакараньне ў Наваполцку, ды іншыя беларускія іншадумцы. Удзельнікі 14-е Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі заклікаюць урады ЗІША і Канады паспрыяць вызваленьню Міхала Кукабакі з турмы ды выезду яго, як і іншых палітычных вязьняў зь Беларусі, што адмовіліся ад савецкага грамадзянства, у Амэрыку або Канаду.

ШТО КАЖАЦЦА ПРА СТАТУТЫ ВКЛ У БССР?

(Заканчэньне зь 1-ай бачыны)

га не сказана). Адзначаны таксама ў Энцыкляпэдыі ўплыў Статуту 1588 году на заканадаўства Прусіі, Расеі, Польшчы й Украіны. Падаецца таксама, што Статут у нямецкім перакладзе ўжываўся ў Лацьвіі й Эстоніі. Беларуская Савецкая Энцыкляпэдыя абагульняе: „Статут 1588 году — помнік старажытнае беларускае мовы й юрыдычнае думкі фэўдальнае эпохі, збор законаў 16 ст. ў Эўропе".

Няма, бадай, больш спрэчнае тэмы, як гістарычная спадчына Вялікага Княства Літоўскага ў насьвятленьні гісторыкаў розных нацыянальнасьцяў, што былі ахопленыя гэным Княствам. Да ліку разьбежнасьцяў, якімі пазначаная інтэрпрэтацыя Статутаў ВКЛ, трэба дадаць тэрміналягічны элемэнт, уведзены апошнімі гадамі гісторыкамі савецкае Беларусі, у якім адлюстроўваецца беларускае гледзішча.

Ад пачатку 1970-ых гадоў, як пра гэта сьветчаць трэйцяе выданьне „Гісторыі Беларускай ССР", Беларуская Савецкая Энцыкляпэдыя й артыкулы Язэпа Юхо, раней ужываны тэрмін „Літоўскі(я) Статут(ы)" цяпер адкінуты, як гістарычна недакладны й памылкова-зводны. Адзіная форма, што ўжываецца цяпер у беларускай гістарыяграфіі, прынамся ў навуковых выданьнях, гэта — „Статут(ы) Вялікага Княства Літоўскага" або проста „Статут(ы)". Апісальны тэрмін „Літоўскі(я) Статут(ы)", уведзены недзе на пачатку мінулага стагодзьдзя польскімі, відаць, гісторыкамі, ды замацаваны практыкай ужываньня як больш выгодны стылістычна, дасюль аднак фігуруе ў трэйцім выданьні „Большой Советской Энциклопедии" (т. 14, 1973 г.), у „Советской Исторической Энциклопедии" (т. 8, 1965 г.), як быў ён і ў „Энциклопедическом Словаре" Брокгаўза ў 1896 годзе (т. XVIIA). Тэрмін „Літоўскія Статуты" ўжываецца, бадай, усімі польскімі гісторыкамі, а таксама — дзеля відавочных прычынаў — гісторыкамі літоўскімі, якія часамі намагаюцца, калі ня зусім прамоўчаць, дык абнізіць значаньне беларускага характару Статутаў.

Супольная спадчына розных нацыянальнасьцяў з далёкае мінуўшчыны жыве сяньня далей у форме слоўных супярэчак, што адлюстроўваюць новую палітычную й псыхалягічную рэальнасьць.

Янка Запруднік

КАНФЭРЭНЦЫЯ ПРА СТАТУТЫ ВКЛ

450-годзьдзе першага Статуту Вялікага Княства Літоўскага 1529 году было адзначанае ў сыботу 31 жніўня сёлета канфэрэнцыяй на Кліўлендзкім Штатавым Унівэрсытэце, арганізаванай супольна Беларускім Інстытутам Навукі й Мастацтва ды ўнівэрсытэтавай Праграмай Вывучэньня Этнічнай Спадчыны. Дырэктар гэтае праграмы, д-р Караль Бануты, выдатна спрычыніўся да правядзеньня канфэрэнцыі.

На канфэрэнцыі было прачытана 12 дакладаў на тэмы, зьвязаныя з трыма Статутамі ВКЛ, пісанымі беларускай мовай зборамі законаў XVI ст., у якіх адлюстраваліся шмат якія бакі жыцьця тагачаснае Беларусі.

Канфэрэнцыя адбылася ў часе правядзеньня на беларускім селішчы „Полацку" ў Стронгсьвіле пад Кліўлендам 14-е Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі. Некаторыя ўдзельнікі Сустрэчы скарысталі з нагоды паслухаць даклады канфэрэнцыі.

Пасьля прывітальнага слова др. К. Бануты, які адзначыў паважны ўклад беларускае грамады ў грамадзкае й культурнае жыцьцё Кліўленду, др. Вітаўт Кіпель, старшыня першае сэсіі, перадаў слова др. Вітаўту Тумашу, старшыні БІНіМ. Др. Тумаш, гаворачы пра важнасьць справы вывучэньня Статутаў, зьвярнуў увагу на парадаксальнасьць зьявы — гэтыя выдатныя помнікі беларускае мінуўшчыны вывучаюцца сяньня ня там, дзе яны павінны былі-б вывучацца: не на Беларусі ў беларускай вышэйшай навучальнай установе, а за тысячы кілямэтраў на амэрыканскім унівэрсытэце ў Амэрыцы.

У дакладах былі насьветленыя гэткія аспэкты трох Статутаў ВКЛ 1529-га, 1566-га й 1588-га гадоў:

Мгр. Васіль Пляскач гаварыў пра ўплыў трох вялікіх помнікаў беларускага заканадаўства на праўныя сыстэмы суседніх краёў.

Д-р Тэрэза Альт з Карнэльскага Ўнівэрсытэту — пра беларускую мову Статуту 1529 году ў прыраўнаньні яе да мовы сучаснае.

Др. Караль Фон Леўэ, аўтар перакладу першага Статуту ў ангельскую мову — пра справу далейшага вывучэньня Статутаў, патрэбу вывучаць іх на аснове арыгіналаў, што знаходзяцца ў Савецкім Саюзе, ды якія, на думку дакладчыка, даступныя на мікрафільмах.

Др. Вітаўт Тумаш — пра тры асобныя кніжныя выданьні Статуту 1588 году.

Сп-ня Зора Кіпель — аб правох жанчынаў у Статутах ВКЛ.

Сп-чна Алеся Кіпель, студэнтка другога курсу Школы Права Джорджтаўнскага Ўнівэрсытэту—аб правох жанчынаў у Заходняй Эўропе ў тым самым пэрыядзе.

Даклад прафэсара Ньюёркскага Гарадзкога Ўнівэрсытэту **Томаса Бэрда,** прачытаны др. Янкам Запруднікам, быў на тэму рэлігійных правоў у Статутах ВКЛ.

Старшынём другое сэсіі канфэрэнцыі быў др. Я. Запруднік, заступіўшы праф. Т. Бэрда, які на канфэрэнцыю не здолеў прыбыць.

Даклад **сп. Міхася Белямука,** ілюстраваны на экране здымкамі, быў прысьвечаны сфрагістыцы ВКЛ, вялікакняскім пячацям і аналізу іхнае сымболікі, пытаньню зусім занядбанаму ў савецкай гістарыяграфіі.

Сп. Барыс Данілюк гаварыў пра справы войска й ваеннае абароны ў трох Статутах ВКЛ.

Сп-ня Галіна Русак — пра рэгуляваньне Статутамі прыродных багацьцяў, даволі шырока адлюстраванае ў Статутах.

Др. Янка Запруднік — аб стане веды пра Статуты ў сучаснай Беларусі (гл. асобны артыкул у гэтым нумары газэты).

Др. Вітаўт Кіпель даў аналіз бібліяграфіі беларускіх дасьледнікаў Статутаў ВКЛ, адзначыўшы наяўнасьць вялікае колькасьці працаў на гэтую тэму з ранейшых пэрыядаў.

Бальшыня дакладаў была пададзеная ў ангельскай мове, колькі — пабеларуску.

Др. Я. Запруднік у падсумавальных заўвагах сказаў пра вялікую дасьледніцкую працу, прапробленую ўдзельнікамі канфэрэнцыі, ды выказаў надзею, што намер управы БІНіМ выдаць гэтыя матар'ялы асобным зборнікам будзе вялікім крокам наперад у справе вывучэньня аднаго з найцікавейшых мамэнтаў беларускае мінуўшчыны.

А. Будзіч

Ад Рэдакцыі: Поўныя справаздачы з 14-й Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі будуць зьмешчаныя ў наступным кастрычніцкім нумары „Беларуса".

ТЭЛЕГРАМА

на падтрыманьне польскіх забастоўшчыкаў, высланая цэнтральным арганізацыям польска-амэрыканскай і польска-канадзкай.

Удзельнікі XIV-ай Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі, скліканай у Кліўленьдзе штату Огаё 30 і 31 жніўня 1980 году, выказваюць сваё падтрыманьне Палякам у іхнім змаганьні ў Польшчы супраць прыгнятальніцкага камуністычнага рэжыму за свае асноўныя людзкія правы й дэмакратычныя свабоды.

Мы жадаем удачы польскім работнікам-забастоўшчыкам, сярод якіх ёсьць польскія грамадзяне беларускай нацыянальнасьці. Кажнае паслабленьне камуністычнага ярма, накінутага Масквою на паняволеныя народы Ўсходняе Эўропы, у тым ліку Беларусь і на Польшчу служыць высака роднай справе свабоды. Гэта перакананьне Амэрыканцаў і Канадыйцаў беларускага паходжаньня, а таксама, — мы ў гэтым перакананыя, — Беларусаў у Савецкім Саюзе й у Польшчы.

Антон Шукелойць — Старшыня Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня
Вячаслаў Касьцюкевіч — Старшыня Згуртаваньня Беларусаў Канады

Удзельнікі 14-е Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі сьцьвярджаюць, што адзіная зарука матар'яльнага й духовага дабрабыту беларускага народу, гэта — ягоная палітычная й гаспадарская свабода ў сваёй вольнай дзяржаве, у Беларускай Народнай Рэспубліцы, незалежнасьць якое была абвешчаная 25 сакавіка 1918 году. І змаганьне за гэтую свабоду, як і за дэмакратычныя правы й свабоду кажнага грамадзяніна беларускае зямлі — гістарычнае заданьне й патрыятычны абавязак кажнага ўдзельніка Сустрэчы, кажнага вернага свайму краю й народу Беларуса.

Кліўленд, 31 жніўня 1980 году

УДЗЕЛЬНІКІ 14-Е СУСТРЭЧЫ
Беларусаў Паўночнае Амэрыкі

КУПАЛЬСКІ БАЛЬ У СЫДНЭІ

У гэтым годзе, як і кажнага папярэднага, Беларусы Сыднэю (Аўстралія) прыпомнілі пакінуты нам прадзедамі маляўнічы абрад Купальля традыцыйным Купальскім Балем.

Гаспадарамі балю былі сп-ня О. Тамашэўская й сп. А. Бакуновіч. Хаця абставіны былі розныя: гарадзкая заля ды штучнае вогнішча заміж мурожнага лугу з раскладзеным агнём ды рэчкі, дзе пускаліся купальскія вяночкі й адбываліся варожбы, але на балю знайшлася нашая дамарослая варожка сп-ня Г. Олрайт. Яна цікаўскім свае будучыні патрапіла яе прадсказаць так, як слухачом хацелася-б, а на дабавак дакінуць пару добрых жартаў.

Былі й расказы пра Купальле на Беларусі. Тут узяў слова д-р Язэп Малецкі. Ён-жа й прапяяў нікому няведамую дзісьненскую купальскую народную песьню.

Прысутныя маглі натанцавацца да душы, а для ахвотнікаў паесьці хапала смачна падрыхтаваных закусак — заслуга сп-ні Н. Лужынскай ды спадарынь Зуй, Гавэнчык, Пляхоцкай, Олрайт. Пра лятарэю рупілася сп-ня Хаванская.

Вечар прайшоў прыемна й весела.

А. К-я

ТЭКСТЫ „МУЖЫЦКАЕ ПРАЎДЫ" Й „ЛІСТОЎ" К. КАЛІНОЎСКАГА

У выдавецтве Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва, коштам Фундацыі ймя П. Крэчэўскага, выйшлі асобным кніжным выданьнем (72 бб.) поўныя тэксты газэты „Мужыцкая Праўда" й трох лістоў „з-пад шыбеніцы" Кастуся Каліноўскага. Дакумэнты гэтыя зьмешчаныя ў арыгінале, лацінкаю, і ў ангельскім перакладзе. Кніжка мае загаловак: „Паўстаньне на Беларусі 1863 году: „Мужыцкая Праўда' і лісты ,з-пад шыбеніцы' ". Апрацавалі яе др. Янка Запруднік і праф. Томас Э. Бэрд. Да кніжкі дададзены ўступ паангельску, уводны артыкул пабеларуску, ілюстрацыі й бібліяграфія.

Цана выданьня: 5 даляраў. Выпісаць яго можна празь Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва ў Нью Ёрку, 3441 Tibbett Avenue, Bronx, N. Y. 10463.

© PDF: Kamunikat.org 2018 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2018

АГУЛЬНАСЛАВЯНСКАЯ КАНФЭРЭНЦЫЯ У БАЛТЫМОРЫ

Сёлета 22-24 жніўня праходзіла ў Балтыморы першая Агульнаславянская Канфэрэнцыя ў Задзіночаных Штатах Амэрыкі. Ейная падрыхтоўка пачалася больш як паўтара гады таму.

Ад Беларусаў у арганізацыйны камітэт Канфэрэнцыі ўвайшоў інж. Васіль Мельяновіч, рэпрэзэнтуючы там Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва, Беларуска - Амэрыканскае Задзіночаньне ды Усходня-Эўрапейскую Акадэмічную Асацыяцыю штату Мэрылэнд, якую, да рэчы, ён ачольвае.

Асноўная мэта арганізатараў Канфэрэнцыі была палітычная: стварэньне сталае славянскае арганізацыі, якая магла-б выступаць у Вашынгтоне ад славянскіх групаў Задзіночаных Штатаў да, калі патрэбна, насьвятляць справы славянскіх краёў Эўропы. Відавочна, плянавалася таксама падчас Канфэрэнцыі наладзіць і выстаўкі ды фэстывальныя паказы. Была праведзеная вялікая прапаганда Канфэрэнцыі ў радыё, тэлебачаньні й друку. Інфармацыі пра Канфэрэнцыю былі зьмешчаныя ўва ўсіх большых газэтах ЗША, улучна з газэтамі „Нью Ёрк Таймс", „Вашынгтон Пост" і інш.

Канфэрэнцыя пачалася ў пятніцу 22 жніўня й працягвалася да нядзелі 24 жніўня. Пад'яжджаючы да Балтымору на асноўных артэрыях пад'ездаў можна было бачыць вялізарныя плякаты, на якіх называліся краі й народы, прадстаўнікі якіх зьяжджаліся на Канфэрэнцыю. На першым месцы красаваліся на плякатах слова „Беларусь". Адбывалася Канфэрэнцыя ў новазбудаваным цэнтры канвэнцыяў у горадзе. У пятніцу мелі месца пашыраныя паседжаньні арганізацыйнага камітэту й прадстаўнікоў розных арганізацыяў.

Да рэчы, у Канфэрэнцыі прыймалі ўдзел прадстаўнікі ўсіх славянскіх народаў, а ад Беларусаў — прадстаўнікі Беларуска - Амэрыканскага Задзіночаньня, Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва, Арганізацыі Беларуска - Амэрыканскай Моладзі ды было прысланае прывітаньне ад Беларускага Кангрэсавага Камітэту й Беларуска-Амэрыканскага Аб'еднаньня зь Нью Ёрку.

У суботу 23 жніўня Канфэрэнцыя распачалася працамі гэткіх сэкцыяў: Славянскіх Справаў, Народагубства Славянскіх Народаў, Разьвіцьця Асяродкаў (старшыня В Кіпель), Адукацыі, Людзкіх Правоў (старшыня В. Мельяновіч) ды сэкцыя прысьвечаная аналізу нутраных справаў ЗША ды ўдзелу ў іх славянскіх групаў. Відавочна, беларуская тэматыка закраналася на ўсіх сэкцыях разам з парушаньнямі на іх гэткімі пытаньнямі: усе славянскія народы Амэрыкі павінны прызнаць, што ў мінуўшчыне яны былі незалежнымі, што ў XX стагодзьдзі гэтая незалежнасьць узноў была зьнішчаная, што дасюль адбываецца нябывалая русыфікацыя ў БССР, што існуе забарона Беларусам эміграваць як з Польшчы, гэтак і з БССР, што неабходна спыніць імпэрскія стаўленьні да Беларусаў на аснове веравызнаньняў. Неабходна пры гэтым заўважыць, што ўсе дыскусіі адбываліся на карэктным узроўні й бадай ці не ўпяршыню на агульнаславянскім форуме ні Расейцы, ні Палякі не былі ў бальшыні.

Паралельна з працоўнымі сэкцыямі адбываліся выстаўкі народнага мастацтва, друкаў ды паказы народных танцаў і аркестраў. Выстаўку беларускага народнага мастацтва зарганізавала сп-ня Раіса Станкевіч пераважна сваімі собскімі, адмыслова ёю прывезенымі, экспанатамі.

Беларуская выстаўка знаходзілася ў самым цэнтры павільёну ды разьмяшчалася на фоне карты этнаграфічнае Беларусі, што было вельмі да рэчы, бо сярод наведвальнікаў, а іх былі тысячы, было шмат Беларусаў другога й трэцяга пакаленьня. Асабліва іх цікавілі мясцовасьці паходжаньня іхных дзядоў. На выстаўцы былі ручныя вырабы беларускіх умельцаў, друкі беларускіх выдавецтваў, шмат інфармацыйнае літаратуры пра Беларусь у ангельскай мове ды газэта „Беларус". Выстаўка была адкрытая праз усю Канфэрэнцыю й шмат зрабіла карыснага для глыбейшага зацікаўленьня Беларусамі й Беларусяй.

Выступы беларускае моладзі, танцавальнае групы „Васілёк" адразу прыцягнулі ўвагу наведвальнікаў. Цудоўныя касьцюмы, маладая весялосьць, энэргія ды галоўнае колькасьць, — танцораў было дваццацёх, а ўсяго моладзі больш, — і, бязумоўна, надзвычайнае выкананьне зьвярталі на сябе ўвагу. Пасьля першага выступу нашыя танцоры адразу пабачылі, што яны могуць ісьці ў фінал спаборніцтваў, бо спаборніцтвы былі дабраахвотныя й шмат групаў у спаборніцтвы ня ўступалі. Гэтак „Васілёк" і зрабіў: у спаборніцтвы ўступіў і заняў трэйцяе месца ў фінальных спаборніцтвах ды здабыў грашовую ўзнагароду.

Усяго ў спаборніцтвах удзельнічала 18 групаў: першае месца заняла расейска- славянская група „Глінка", другое — група баўгарская, а „Васілёк" — трэйцяе. Да рэчы адцеміць, што падбор танцавальных групаў у спаборніцтвах не меў дакладных стандартаў і побач з аматарамі спаборнічалі амаль прафэсійныя групы. Важна адцеміць і факт, што бадай ці не ўпяршыню рэпартаж пра „Васілёк" ды інтэрвію зь кіраўнічкай групы Д-р Алай Орса-Рамана было зьмешчанае ў газэце „Вашынгтон Пост".

Добрае рабіў ураженьне і выконваў беларускую рэпрэзэнтацыю таксама ансамбль „Віхор", які й падыгрываў „Васільку", і выступаў асобна ды йграў падчас банкету. Вельмі падабаліся публіцы ў выкананьні „Віхра" беларускія пупуры народных танцаў, „Люблю наш край" ды „Перапёлачка". Асабліва шмат публікі прыцягваў „Віхор" у трэйці дзень Канфэрэнцыі, калі ён іграў каля беларускага стэнду. Відавочная была беларуская група й падчас банкету, хоць у гэты самы час адбываліся й спаборніцтвы танцавальных групаў.

Падчас банкету, на якім было прысутных каля дзьвюх тысячаў асобаў, ягоны старшыня Леанард Валентыновіч, адвакат Польскага Амэрыканскага Кангрэсу, прадстаўляючы прадстаўнікоў нацыянальнасьцяў ды сэнатараў за галоўным сталом і, называючы аўтара гэтага рэпартажу, як прадстаўніка Беларусаў, палічыў патрэбным заявіць: „Мы з доктарам Кіпелям — землякі, бо мой дзед паходзіць зь Беларусі, з Радашкавічаў, якія я сяньня знайшоў на карце. Дык фактычна паводле паходжаньня я — Беларус". Беларуская група ўзнагародзіла сп. Валентыновіча ўдзячнымі воплескамі.

Падчас банкету прамаўляў прадстаўнік Белага Дому да абодвы сэнатары Мэрылэнду, зь якімі Беларусы потым правялі гутаркі ў справах беларускіх перадачаў у „Голасе Амэрыкі".

Працы апошняга дня Канфэрэнцыі пачаліся супольнай Божай Службай. Прадстаўнік кожнае нацыянальнасьці чытаў адпаведную малітву ў сваёй роднай мове. Беларускую малітву прачытаў інж. Васіль Мельяновіч.

У нядзелю на агульным пленарным паседжаньні былі прынятыя рэзалюцыі, у якіх прадстаўленыя й беларускія дамаганьні да якія будуць перасланыя ў Дзяржаўны Дэпартамант і ў Белы Дом. На заключным паседжаньні Канфэрэнцыі быў выбраны дзейны камітэт, які быў забавязаны Канфэрэнцыяй падрыхтаваць праект статуту агульнаславянскае арганізацыі ЗША ды ейныя структурныя рамкі. На чале камітэту стаіць Майкл Новак, ведамы славацкі амэрыканскі дзеяч, а ад Беларусаў у камітэт гэты ўвайшлі доктар Вітаўт Кіпель у Экзэкутыўную Раду й магістар Раіса Станкевіч — у Раду Дырэктароў.

Калі падагульніць наш удзел у гэтым першым славянскім зьезьдзе Амэрыкі, дык трэба сказаць, што для нас ён быў вельмі карысны: мы заявілі нашым славянскім суседзям аб нашым палітычным крэдо, мы заявілі, што мы прэтэндуем на нашую старую спадчыну ў Амэрыцы ды завайстрылі ўвагу на сяньняшнім становішчы Беларусі. Удзел-жа нашае моладзі ў Канфэрэнцыі й у паседжаньнях розных сэкцыяў паказаў на выхад на арэну новага пакаленьня, якое годна рэпрэзэнтуе Беларусь.

Рэпартаж гэты ня быў-бы поўны, калі-б ня ўспомніць тых арганізатараў і ўдзельнікаў, якія працавалі й перад Канфэрэнцыяй ды падчас яе. Перш-наперш падзяка Васілю й Долерэс Мельяновічам і ўсім чатыром сёстрам Мельяновічам за арганізацыйную дапамогу й супрацоўніцтва на працягу ўсіх трох дзён Канфэрэнцыі, сп-чні Раісе Станкевіч, сп-ням Веры Бартуль, Зоры Кіпель, Алі Орса-Рамана, сп. Міколу Заморскаму, сп. Кастусю Мярляку за фінансавую дапамогу „Васільку", Арганізацыі Беларуска-Амэрыканскай Моладзі й „Васільку", ансамблю „Віхор" ды ўсім балтымарскім Беларусам, а перадусім Лявону й Клаве Кавалёвым ды Марусі й Мікалаю Нагорным.

В. Кіпель

Няўтомнаму беларускаму грамадзкаму працаўніку на чужыне, шчыраму прыяцелю й пашыральніку газэты „Беларус"

ЧАСЛАВУ НАЙДЗЮКУ

28 жніўня 1980 году споўнілася 65 год жыцьця.

З гэтае нагоды жадае яму ўсякае памысьнасьці, даўгога жыцьця й далейшай плённай нацыянальнай дзейнасьці на карысьць Беларусі

Рэдакцыя газэты „Беларус".

Заміж кветак на магілу Сьвятой Памяці Алены Ласоўскай $10.00 на газэту „Беларус" ахвяроўвае Аляксандар Лашчук.

ФОНД ВЫДАНЬНЯ ЮБІЛЕЙНАЙ КНІГІ ЯНКІ КУПАЛЫ

На конта Фонду Юбілейнай Кнігі Янкі Купалы ў ліпені 1980 году былі атрыманыя ад наступных ахвярадаўцаў сумы: Д-ра Вітаўта й Веры Рамукоў: $100.00; Сп-ва Ванды й Міхася Махначоў: $25.00; **усяго разам у ліпені 1980 году — $125.00; разам з папярэднімі й банкавымі працэнтамі $4,421.89.**

Усім Паважаным Ахвярадаўцам нашае шчырае беларускае дзякуй!

**
*

На конта Фонду Юбілейнай Кнігі Янкі Купалы ў жнівені 1980 г. былі атрыманыя ад наступных ахвярадаўцаў сумы: Антона Філістовіча: $100.00; Сп-ва Ванды й Міхася Махначоў: $25.00; Пётры Манькоўскага: $25.00; **усяго разам ў жнівені 1980 году — $150.00; разам з папярэднімі й банкавымі працэнтамі $4,585.36.**

Усім Паважаным Ахвярадаўцам нашае шчырае беларускае дзякуй!

Рэдакцыйная Калегія Газэты „Беларус"

НА ТРЫЦЦАТЫЯ УГОДКІ ГАЗЭТЫ „БЕЛАРУС"

Першы нумар газэты „Беларус" выйшаў у Нью Ёрку 20 верасьня 1950 году — роўна 30 год да зь невялікім гакам таму назад. Да 1968 году газэта была ня толькі афіцыйным, але й фактычным органам Беларуска - Амэрыканскага Задзіночаньня або Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня й Згуртаваньня Беларусаў Канады. І толькі ад № 137 за верасень 1968 году „Беларус" мае падзагаловак: „Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце".

У справаздачы старшыні Рэдакцыйнай Калегіі Д-ра Станіслава Станкевіча на ХІІІ-ым Кангрэсе БАЗА, надрукаванай у № 146 „Беларуса" за чырвень 1969 году, між іншым, чытаем:

„Пасьля таго, калі спыніла свой выхад „Бацькаўшчына", нашая газэта пачала практычна поўнасьцяй абслугоўваць ня толькі беларускія асяродкі ў ЗША й Канадзе, але таксама й Беларусаў у іншых частках Вольнага Сьвету, галоўна ў Вялікабрытаніі й Аўстраліі. У сувязі з гэтым на пашыраным паседжаньні Рэдакцыйнае Калегіі ў Дэтройце 1-га верасьня 1968 году было пастаноўлена, заміж дагэнуляшняга падзагалоўка — „Газэта Беларусаў Паўночнае Амэрыкі", у далейшым даваць падзагалоўак — „Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце". Гэта дало тую практычную карысьць, што нашыя арганізацыі ў Ангельшчыне й Аўстраліі, уважаючы „Беларуса" й за свой ворган, пачалі больш інтэнсыўна супрацоўнічаць з газэтай ды больш спрычыняцца да павялічэньня ейнага выдавецкага фонду.

На згаданым пашыраным паседжаньні Рэдакцыйнае Калегіі ў Дэтройце быў пададзены й адобраны праект, каб з пачаткам 1969 году выдаваць „Беларуса" не на 6-ёх, а на 4-ох бачынах, але два разы ў месяц. Пасьля гэтага быў апрацаваны й бюджэт часьцейшага выдаваньня газэты ды вялася перапіска зь некаторымі нашымі асяродкамі ў справе павялічэньня імі фінансавае дапамогі ў выпадку зрэалізаваньня гэтага праекту. Былі паважныя дадзеньня на тое, што праект гэты мог-бы быць зрэалізаваны. Але ў лістападзе 1968 году Галоўная Ўправа Згуртаваньня Беларусаў Канады й Рэдакцыйная Калегія „Вестак з Канады" пастанавілі ад пачатку 1969 году адмовіцца ад супольнага выдаваньня „Беларуса" й спыніць месячную яму дапамогу ў суме 100 даляраў, якая сыстэматычна давалася ад 1963 году. У сувязі з гэтым ужо не магло быць нагі і мовы пра часьцейшае выдаваньне „Беларуса" прынамся ў блізкім будучым часе.

Сваю справаздачу Д-р Ст. Станкевіч закончыў словамі: „Роля „Беларуса", сяньня адзінай беларускай нацыянальнай газэты ў Вольным Сьвеце, і ў нашай рэпрэзэнтацыі навонкі, і ў нашым нутраным нацыянальным жыцьці, і ў вызвольным змаганьні з бальшавізмам гэткія вялікія, што мусім натужыцца ўсе сілы, каб ня толькі ўтрымаць яе, але й каб яшчэ пашырыць і павялічыць".

У гэткім кірунку разьвівалася далейшая дзейнасьць Рэдакцыйнай Калегіі „Беларуса". Для лепшага ўяўленьня гэтых намаганьняў мэтазгодна прыгадаць адзначаньне 200-га нумару „Беларуса" ў памешканьні Фундацыі імя Пётры Крачэўскага ў Нью Ёрку 2 лютага 1974 году, справаздача зь якога была надрукаваная ў 202-ім нумары газэты за люты гэнага-ж году. У справаздачы з гэтага паседжаньня, між іншым, сказана: „Бязмала ўсе прамоўцы затрымліваліся на ідэйна-палітычным кірунку газэты апошняга часу. З органу Беларусаў Задзіночаных Штатаў — органу БАЗА, часьцей Беларусаў усяе Паўночнае Амэрыкі — ЗША й Канады, газэта, будучы й надалей арганізацыйна зьвязанай з БАЗА, як ейным афіцыйным выдаўцом, сталася газэтай Беларусаў усяго Вольнага Сьвету ды пачала абслугоўваць жыцьцё й грамадзкія патрэбы ўсіх Беларусаў, што стаяць на ідэйных пазыцыях Акту 25 Сакавіка, незалежна ад арганізацыйна-структурных і палітычных розьніцаў між імі". Гэткія ідэйныя пазыцыі газэты й ейны палітычны кірунак былі поўнасьцяй апрабаваныя й падтрыманыя ўсімі прысутнымі на паседжаньні, а, як паінфармаваў галоўны рэдактар, горача вітаныя й апрабоўваныя ў многіх водгуках і лістох у рэдакцыю газэты. Прыкладам, адзін із сябраў першай Рэдакцыйнай Калегіі „Беларуса" 30 год таму сп. Міхась Рагуля ў нумары 251 газэты за сакавік 1978 году, між іншым, пісаў: „Сяньня, дзякуючы беларускай нацыянальнай ідэйнасьці газэты, ейнаму агульнаграмадзкаму характару, багатаму інфармацыйнаму зьместу, „Беларус" здабыў прызнаньне, цешыцца падтрыманьнем шырокіх колаў беларускай эміграцыі й, заслужана, заве сябе „Газэтай Беларусаў у Вольным Сьвеце".

Апрача ўсяго гэтага, з асаблівым націскам трэба падчыркнуць найважнейшае, што апошнімі гадамі робіць газэту „Беларус" ня толькі звычайнай для газэты формай інфармацыі, але й ініцыятарам прынцыпова важных пачынаньняў, насьпелых у грамадзтве, але ня выказаных грамадзкімі й палітычнымі арганізацыямі й установамі. А чаму гэтыя апошнія не патрапілі праявіць гэнае ініцыятывы, на пытаньне гэтае могуць лёгка адказаць усе тыя, што ўважна прыглядаюцца да нашага нацыянальнага жыцьця й прыймаюць у ім актыўны ўдзел.

Газэта „Беларус" сталася важным маторам нацыянальнага руху й ініцыятарам ягоным. Сяньня сярод беларускай эміграцыі незалежніцкай ідэялёгіі, выказанай у Акце 25 Сакавіка, няма літаральна нікога, хто незалежніцкіх пазыцыяў газэты ня прыняў-бы за свае собскія пазыцыі. Таму сяньня вакол газэты „Беларус" гуртуюцца ўсе лепшыя людзі, што калісьці знаходзіліся на супрацьўных баках барыкады, што дзяліла нас на ўзаемна варожыя групы. Яны-ж і ўтрымліваюць газэту „Беларус" матарыяльна. Гэтай вось канцэпцыі мы павінны цьвёрда трымацца й у будучыні дзеля агульнанацыянальнае карысьці.

Станіслаў Станкевіч

ДА ЧЫТАЧОЎ ГАЗЭТЫ „БЕЛАРУС"

Як добра ўсім ведама, газэта „Беларус" выдаецца выключна за ахвяры нашага грамадзтва, якое, даацэньваючы вялікую ролю газэты як у нашым нутраным нацыянальным жыцьці, гэтак і навонкі, ахвяры гэтыя сыстэматычна дае. Але бязупынны рост дарагоўлі ў сьвеце ды грашовая інфляцыя сталіся прычынай, што грамадзкіх ахвяраў у ранейшай вышыні не хапае. Прыкладам, калі ўзнаўлялі мы сыстэматычнае выдаваньне „Беларуса" ў 1963 годзе, дык друк і папера газэты на 6 бачынах каштавалі $280.00, а сёлета каштуюць $630.00, на 8 бачынах — $840.00. Друкарня ўжо нас афіцыйна паведаміла, што ад наступнага 1981 году кошты друку будуць значна павялічаныя. Паштовыя аплаты аднаго экзэмпляра газэты ў ЗША й Канадзе ў 1963 годзе выносілі ўсяго 4 цэнты, а сёлета — 20 цэнтаў. Адпаведна павялічыліся кошты паштовае перасылкі газэты ў заакіянскія краіны, куды высылаецца цяпер газэта выключна лётніцкай поштай. Таксама адпаведна павялічыліся адміністрацыйныя й тэхнічныя выдаткі. Каб усьцерагчыся ад крытычнай сытуацыі або, у найгоршым выпадку, ад спыненьня выдаваньня газэты, мы кожнага году, звычайна ў верасьні, зьвяртаемся да нашых ахвярадаўцаў з просьбай павялічыць сваю грашовую дапамогу.

Робім гэта й сёлета. Некаторыя нашыя Суродзічы, не чакаючы на гэты наш зварот-просьбу, ужо сёлета прыслалі большыя ахвяры на газэту. Тым ня менш, гэтыя звароты-просьбы высылаем таксама й ім, моцна перапрашаючы тых, якія ўважаюць, што ў сёлетнім годзе нічога больш даць на газэту ня могуць.

Чэкі на выдавецкі Фонд „Беларуса" просім ветліва выпісваць на "BIELARUS" і высылаць іх або на адрыс Прадстаўніцтваў „Беларуса" ў іншых, апрача Нью Ёрку, мясцовасьцях ЗША й замежных краёў, або беспасярэдня на ніжэй пададзены адрыс Рэдакцыі, і **толькі ў валюце ЗША**:

"BIELARUS"
P.O. Box 178
Jamaica, N.Y. 11431
U.S.A.

З глыбокаю пашанаю

З даручэньня Рэдакцыйнай Калегіі Д-р Ст. Станкевіч — Старшыня

ЗВАРОТ ДА БЕЛАРУСКАЙ ЭМІГРАЦЫІ

Горача прашу адгукнуцца кожнага, хто зацікаўлены, каб зарганізаваць Беларусаў у горадзе Трэнтане, сталіцы штату Нью Джэрзі. Тут пражывае вельмі шмат Беларусаў, але без дапамогі нацыянальнага актыву самым ім цяжка гэта зрабіць. У справе гэтай прашу пісаць на адрыс:

Mr. K. Jakub
605 2nd Street
Trenton, N.J. 08611

З пашанаю Кастусь Якуб

УЛАДЗІМЕР КАРАТКЕВІЧ У ВАБАРОНЕ

НАЦЫЯНАЛЬНАЙ ГОДНАСЬЦІ КАСТУСЯ КАЛІНОЎСКАГА

У чырвеньскім нумары часапісу „Полымя" за сёлетні год зьявілася трагэдыя ў трох актах, трынаццаці карцінах („карцінах" — накінуты сяньня ў вабавязкавым парадку беларускай мове ў БССР русыцызм. Правільна пабеларуску ў гэтым значаньні павінна быць „абразох" — Ст. Ст.) Уладзімера Караткевіча „Кастусь Каліноўскі" з падзагалоўкам „Сьмерць і няўміручасьць". Твор гэты сваяасаблівы ў выяўленьні Караткевічавага культу Кастуся Каліноўскага, як найвыдатнейшага нацыянальнага героя Беларусі. Ведамы літаратурны крытык Адам Мальдзіс у сваім артыкуле „Пісьменьнік за рабочым сталом. Каласы з цаліны", зьмешчаным у газэце „Літаратура і Мастцтва" за 21 ліпеня 1967 году, інфармуе пра гэны „пісьмовы стол" Уладзімера Караткевіча гэтак:

„. . . галоўнае на ім — наклееныя на шэрае палатно вялізарны партрэт Кастуся Каліноўскага. Тут-жа каваны ў зялезе сьвяцільнік. Нібы агромністая кропля крыві, чырванее ў ім падфарбаваны воск. Гаспадар запальвае сьвяцільнік толькі раз у год — 21 сакавіка, у гадавіну гераічнай і трагічнай сьмерці таго, хто стаў самай вялікай любоўю Уладзімера Караткевіча, яго натхненьнем і героем яго твораў".

Сваяасаблівая вымова прыведзеных словаў Адама Мальдзіса ў тым, што Караткевічаў культ Кастуся Каліноўскага ня мог быць сумяшчальным з апошняй паэмай пра Кастуся Каліноўскага „Хамуціюс" Аркадзя Куляшова, надрукаванай перад ягонай сьмерцай у лютым 1978 году. Паэма гэтая зьявілася ў верасеньскім, кастрычніцкім і лістападаўскім нумарох часапісу „Полымя" ў 1975 годзе. Вось-жа сярод усіх не малога ўжо ліку твораў мастацкай літаратуры пра Кастуся Каліноўскага й ачольванае ім паўстаньне 1863 году паэма „Хамуціюс" б'е ўсе рэкорды ў хвальшаваньні гістарчынай праўды наўсуперак агульна ведамых гістарычных фактаў. Гэта адзначым найбольш зыркія мамэнты гэтых хвальшаваньняў.

Гэта перш-наперш спроба разгляданьня Куляшовам Кастуся Каліноўскага, як змагара міжнароднага рэвалюцыйнага руху. Навет ягоная каханая Марыська, якая ўспыймалася дасюль аб'ектыўнымі гісторыкамі, як алегарычны вобраз Беларусі, у паэме Куляшова апынаецца на барыкадах Парыжа, як змагарка за справу Парыскай Камуны, за якую стаіць поплеч з былым супрацоўнікам Кастуся Каліноўскага Валерым Урублеўскім. Што Валеры Ўрублеўскі апыніўся на барыкадах Парыжа — гэта факт гістарычны й цалкам зразумелы ў аспэкце ўсяе дзейнасьці Ўрублеўскага яшчэ ў паўстаньні Кастуся Каліноўскага. Затое ідэйны й палітычны профіль Кастуся Каліноўскага зусім іншы. Як ведама зь гісторыі, Кастусь Каліноўскі наважана й пераканана змагаўся за вызваленьне Беларусі ня толькі сацыяльнае, але й нацыянальнае ды нат палітычнае, будучы гарачым прыхільнікам самастойнае беларускае дзяржавы, у роўнай меры незалежнай ад Масквы й ад Варшавы. І зусім тэндэнцыйная й супярэчная гісторыі спроба Куляшова зьвязаць дзейнасьць Кастуся Каліноўскага з пазьнейшай ленінскай ідэяй сацыяльнае рэвалюцыі.

Больш таго! Аркадзь Куляшоў плянаваў напісаць новыя творы, прысьвечаныя ўслаўленьню ведамага ката рэвалюцыі — першага чэкістага Фэлікса Дзяржынскага й наагул услаўленьню савецкіх чэкістых. Але на шчасьце ягоная сьмерць у лютым 1978 году выратавала беларускую мастацкую літаратуру ад жахлівага ейнага зганьбаваньня.

Дык зразумела, што гарачы паклоньнік Кастуся Каліноўскага — Уладзімер Караткевіч ня мог дазволіць, каб партыйны ня толькі за страх, а й за сумленьне паэта Аркадзь Куляшоў пакінуў у нашай літаратуры сваё апошняе й вульгарна хвальшывае слова пра Кастуся Каліноўскага. І Ўладзімер Караткевіч не дазволіў гэтага, бліскучым довадам чаго ягоная сёлетняя трагэдыя „Кастусь Каліноўскі". Можна навет падумаць, што калі-б не „Хамуціюс" Аркадзя Куляшова, дык у Ўладзімера Караткевіча не зьявілася-б і думкі выступіць сёлета із сваёй трагедыяй „Кастусь Каліноўскі", бо для належнага выяўленьня свайго культу Кастуся Каліноўскага хапіла-б і таго, што сказана ў ранейшых Караткевічавых творах, галоўна ў рамане „Каласы пад сярпом тваім".

У сваёй аўтабіяграфіі, зьмешчанай у аўтабіяграфічным зборніку беларускіх пісьменьнікаў „Пра час і пра сябе" 1966 году, Уладзімер Караткевіч пісаў: „Пасьля двух год перапынку здаў у „Полымя" новы свой раман „Каласы пад сярпом тваім". Здаў першы том. Другі ня выпускаю з рук, дапрацоўваю. Пастараўся заплаціць гэтай кнігай доўг Дняпру, людзям паўстаньня 1863 году, Беларусі.

Калі-б мне ўдалося пасьля „Каласоў" напісаць некалькі раманаў і аповесьцяў і давесьці дзею да нашых дзён, я-б лічыў, што справа жыцьця зроблена. Але да гэтага так далёка! Трэба працаваць. Не для сябе, а для маёй роднай краіны, для Беларусі, якой, калі дазволіць лёс, я паслужу, колькі будзе дадзена дзён, — многа або мала, але да канца".

На колькі дазваляюць рамы газэтнага артыкулу, пастараемся расшыфраваць некаторыя важнейшыя мамэнты сымболікі Ўладзімера Караткевіча, бо ў сваёй цэласьці ягоная сёлетняя трагедыя „Кастусь Каліноўскі" твор наскрозь сымбалічны, а ягоныя пэрсанажы—гэта алегарычныя вобразы абагульненых зьяваў, што мелі месца ў часе дзеі твору. Караткевічаў твор пачынаецца маналёгам Жанчыны — алегарычным вобразам Беларусі, якая, між іншым, кажа:

Я — Беларусь... Я —
чорная зямля...
Я — маці ўсіх дзяцей маіх.
І ўсіх гасьцей, што прыйдуць
з добрым словам
На берагі маіх празрыстых рэк.
Нямнога, пэўна, знойдзецца такіх,
Што злом мяне успомняць.
Толькі тыя,
Што сьмерць прыносілі ў мае палі
І зараз сьпяць на дне маіх
курганаў.
Я — перад вамі... Паглядзіце...
Рукі...
Стагодзьдзі працы — шрамамі
на іх.
Я — ў чорным. Але быць-бы мне
ў барвовым
Ад рук крыві, што пацяклі
па мне...
Якой была я сьветлаю дзяўчынай!
Ў каралях арабін, ва ўборы ясным
Зь зялёнага атласу і ў сапфірах
Маіх азёр бязьмежных і крыніц.
І цар прыслаў — мяне ў рабыні
сватаць —
Сваіх паноў зь мячом, сьвінцом,
агнём...
І вось я ськінула свае уборы
І чорны плашч усклала. Ў
соты раз.
Але ў бясконцых, страшных
гэтых бедах
Не апусьціла я сваіх вачэй . . .
. . . .
І уявіце, што сягоньня, зараз,
Выходзяць лепшыя сыны
змагацца.
І рог гучыць. І раўкаюць гарматы.
І мужыкі, што верылі спачатку
Ў цара, цяпер за лепшымі ідуць.
Узьняўшы вілы ў зарава... І гэта
Зрабіў адзін з сыноў маіх...
Кастусь.
Сын той зямлі, што несла крыж
пакуты...

У Караткевічаву трагедыю ўведзеная прыгожая фізычна й духова постаць Караліны, як алегарычны вобраз каханьня Кастуся Каліноўскага. Вось адзін з многіх дыялёгаў між імі: **„Караліна.** Вось . . . Я зноў . . . Цяпер толькі два словы . . . Мала часу . . . Разумееш, гэта для мяне мала часу . . . Бо ты — вечны. Такіх, як ты, нельга ня любіць . . . Для ўсіх тых жанчын, што калі-небудзь, аж да канца дзён людзкіх, будуць зь нейкіх там меркаваньняў . . . кроіць сэрца такім, як ты . . . не жадаць іх адпусьціць і баяцца забыць дзеля іх усё . . . з-за спакою, з-за вартых жалю даброт . . — для ўсіх тых жанчын ніколі ня будуць цьвісьці яблыні . . . Гэта мой праклён. Праклён сапраўднай жанчыны, якая . . . стала ўдавою, не пабачыўшы жаніха . . .

Кастусь. Ты — бесьсьмяротная . . . Лепшая . . . Сапраўдная . . . Ты — зямля мая!"

Сымбалічная вымова гэтага дыялёгу галоўна ў тым, што Кастусь Каліноўскі дабраахвотна адмаўляецца ад высакароднага каханьня высакароднай жанчыны, а выбірае сьмерць, патрэбную, паводля ягонай думкі, для нацыянальнай ідэі.

У творы вельмі вымоўная сцэна, калі да засуджанага на сьмерць Кастуся Каліноўскага зьяўляецца Мураўёў і прапануе яму волю ўзамен за згоду йсьці зь ім тым самым шляхам. Але Каліноўскі з пагардай адкідае ягоную ласку, кажучы: „Рэнэгат. Вам трэба для заспакаеньня рабіць другіх падобнымі да сябе . . . Але я гэтага . . . апошняга . . . вам не падару, **граф-вешальнік**". Гісторыя нічога ня ведае пра гэтую прапанову Мураўёва. Значыцца, маем тут мастацкую выдумку, якая зусім лягічная, бо падчыркае ідэйнасьць Каліноўскага: ён выбірае сьмерць за ідэю, адкідаючы з агідай прапанаваную яму здраду.

Трагедыя канчаецца маналёгам Кастуся Каліноўскага. У маналёгу гэтым расшыфроўваецца сымболіка падзагалоўка Караткевічавага твору „Сьмерць і няўміручасьць":

Вялікі мой народ, зямля мая.
Гняздо пакут, змаганьня і
свабоды.
Зямля маіх нябёс, маёй каханай,
Маіх сяброў, маёй сьпявучай
мовы...
Я толькі што памёр. І ў гэты час
Аддаў табе, зямля, сябе самога,
Каб ведала, як я цябе люблю.
Аддаў азёрам — вочы, чуб —
ільнам,
Сьмех — ручаінам, песьні —
цёмным пушчам,
Закатам — кроў, мужыцкім
бунтам — гнеў.
А душу — кожнаму з братоў
сапраўдных,
Каб кожны меў хоць трохі
ад мяне.
Што бачу я ўдалечыні? Пажары,
Паўстаньні, сечы, зарыва,
нашэсьці.
Меч ворага амаль ля сэрца
пройдзе,
Ты будзеш паміраць. Ды
толькі ведай,
Бясьсьмертны ты, як фэнікс,
мой народ...

Гэтак вось сымбалічна выказаная думка-ідэя, што гераічная сьмерць Кастуся Каліноўскага была патрэбная па тое, каб бясьсьмертным стаўся беларускі народ. Як бачым, трагедыя „Кастусь Каліноўскі" — гэта найвышэйшае выяўленьне й дэманстрацыя беларускага патрыятызму, найглыбейшай ягонай любасьці Беларусі, найвышэйшай самаахвярнасьці для народу. Гэткім парадкам, сёлетняя трагедыя Ўладзімера Караткевіча „Кастусь Каліноўскі" — завяршэньне беларускага патрыятызму й ягонага культу Кастуся Каліноўскага.

Ст. Станкевіч

БЕЛАРУСКАЯ РЭПРЭЗЭНТАЦЫЯ Ў ВАШЫНГТОНЕ

Гэтым разам у сталіцы ЗША было ўзапраўды горача: тэмпэратура паводля Фарэнгэйта дайшла да 102 градусаў ды трэба было вашынгтонцам дапамагчы ў арганізацыі выставак (у асноўным дапамога матарыялам). Нагода выстаўкі — адзначэньне Тыдня Паняволеных Народаў, якое ў Вашынгтоне адбывалася 20 і 21 ліпеня і ў якім вось ужо другі год падрад Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне прыймае ўдзел.

Сёлетняя выстаўка была ладжаная ў Дзяржаўнай Аўдыторыі якраз насупраць Музэю Тэхналёгіі й Навукі. Месца надзвычайнае. Беларуская выстаўка займала тры стэнды, два зь якіх былі адведзеныя для беларускага народнага мастацтва, а трэйці для газэты „Беларус" ды іншыя выдавецтвы. Было падабрана нямала матарыялаў англамоўных пра Беларусь. Быў апрацаваны таксама спэцыяльны памфлет пра Беларусь, які раздаваўся наведвальнікам.

Мы былі гасьцьмі, бо гаспадарамі выстаўкі былі вашынгтонцы: сп-ня Ніна Кіт і сп-чна Алеся Кіпель. Бадай блізу 10 гадзінаў гаспадары расказвалі наведвальнікам пра Беларусь ды давалі цэлыя лекцыі зь беларускага народнага мастацтва. Надзвычай прыемным было й тое, што праз цэлы дзень на выстаўцы граліся беларускія мэлёдыі: то ў выкананьні Данчыка Андрусышына, то Хору „Каліна", то „Песьняроў".

На наступны дзень, у нядзелю 21 ліпеня, Беларусы прынялі ўдзел у экумэнічнай службе ў катэдры Сьв. Мацьвея, дзе былі адзначаныя асноўныя даты ў гісторыі паняволеных народаў, як угодкі 25 Сакавіка ў Беларусаў, а потым агульная маніфэстацыя. Выдатнай дапамогай у нядзелю былі Беларусы із штату Мэрылэнд, а перадусім інж. Васіль і Долёрэс Мельяновіч, а таксама дочкі Мельяновіча.

Наагул трэба адзначыць, што наш удзел у Тыдні Паняволеных Народаў у сталіцы ЗША быў вельмі ўдалы: Вашынгтон пачынае прывыкаць, што ў горадзе дзеіць беларуская арганізацыя.

Зора Кіпель

ТЫДЗЕНЬ ПАНЯВОЛЕНЫХ НАРОДАЎ Ў ДЭТРОЙЦЕ

Найвялікшая сёлетняя дэманстрацыя пры адкрыцьці Тыдня Паняволеных Народаў у ЗША адбылася ў Дэтройце ў нядзелю 13 ліпеня. Яна была зарганізаваная Нацыянальным Камітэтам Паняволеных Народаў. Дэтройт быў выбраны таму, што ў гэтым горадзе на наступны дзень мелася адкрыцца канвэнцыя Рэспубліканскае Партыі для прыняцьця праграмы й выбару кандыдата на прэзыдэнта Задзіночаных Штатаў.

На гадзіну першую папаўдні ў Кэнэды Сквэры, адлеглым тры мілі ад Рэнэсанс Цэнтру, зьбраліся асноўныя групы, якія ў альфабэтычным парадку із сваімі транспарэнтамі, сьцягамі й плякатамі разьмясьціліся вялікім колам перад трыбунай. Наступныя групы ў сваіх нацыянальных касьцюмах і вэтэранскім ці цывільным адзеньні із сьцягамі прынялі ўдзел: Альбанцы, Беларусы, Баўгары, Мадзяры, Палякі, Казакі, Славакі, Эстонцы, Латышы, Лятувісы й Украінцы.

Цырымоніямі на пляцы кіраваў судзьдзя Джон Гойзнэр. Пасьля амэрыканскага гімну галоўную інвакацыйную малітву прачытаў Высокапачэсны Архіяпіскап Мікалай з БАПЦ. У ходзе праграмы былі прачытаныя праклямацыі, насамперш Прэзыдэнта ЗША Джымі Картэра, а пасьля сп. В. Г. Мілікэна, губэрнатара штату Мічыгэн. Гэтымі праклямацыямі тыдзень ад 13-га да 20-га ліпеня быў абвешчаны Тыднем Паняволеных Народаў у ЗША Прэзыдэнтам Джымі Картэрам і губэрнатарамі бальшыні штатаў. З прывітаньнямі й прамовамі выступалі: губэрнатар штату Мічыгэн В. Г. Мілікэн, кангрэсмэн Эдвард Дэрвінскі, Леў Дабранскі, старшыня Нацыянальнага Камітэту Паняволеных Народаў.

Апошні прамоўца кангрэсмэн Э. Дэрвінскі падчыркнуў вельмі важны мамэнт, што патрэбна, каб наступная адміністрацыя Амэрыкі з нававыбраным прэзыдэнтам зрабілі вызваленьне паняволеных камуністычнымі імпэрыямі народаў складовай часьцяй амэрыканскай палітыкі ды каб намаганьні іхныя спрычыніліся да таго, каб лік паняволеных народаў меншаў, а не ўзрастаў, як дагэтуль.

Падчас чытаньня праклямацыяў і прамоваў побач трыбуны з праклямацыямі ў руках стаялі чатыры жанчыны й дзяўчаты, дзьве зь якіх Беларускі — Ірэна Каляда й Оля Лукашэвіч з Кліўленду.

Губэрнатар Рональд Рэген, які, як выглядае, мае добрыя шансы быць наступным прэзыдэнтам ЗША, прыслаў прывітаньне й асабіста выступіла двое ягоных дзяцей — сын Майкал і дачка Маўрын. У сваіх кароткіх прывітаньнях яны выказаліся, што Амэрыка павінна ад наступнае восені, г. зн. ад прэзыдэнцкіх выбараў, узмоцніцца, як галоўны бастыён вольнасьці на цэлым сьвеце, бо толькі гэткім чынам можа яна й павінна спрычыніцца да вызваленьня паняволеных Масквою народаў.

У духу выказваньняў прамоўцаў і гасьцей былі пасьля аднагалосна прынятыя рэзалюцыі. Наступным пунктам праграмы быў паход. Даўгая калёна накіравалася ўніз, па Вудвард эвэню, пад Джо Люіс арэну, дзе мелася адбывацца рэспубліканская канвэнцыя, і пасьля завярнула назад на Кэнэды сквэр. Па вуліцы, ідучы асобнымі нацыянальнымі групамі з нацыянальнымі й вэтэранскімі сьцягамі, паход прыцягнуў увагу тысячаў людзей. Лік удзельнікаў дэманстрацыі перавысіў тры тысячы. Дэманстрацыя павінна была й здабыць вялікі рэзананс, бо прысутныя тут былі апараты ад трох амэрыканскіх тэлевізыйных сетак — АБС, НБС, ЦБС і канадыйскай СБС, а таксама й карэспандэнты галоўных агенцыяў масавай перадачы з усяго сьвету.

Вярнуўшыся на Кэнэды сквэр, пасьля прапяяньня „Божа,, багаславі Амэрыку", удзельнікі разыйшліся.

Асобна трэба сказаць пра ўдзел у дэманстрацыях беларускае групы, якая выступіла добра зарганізавана, з прыгожымі плякатамі, сьцягамі й транспарэнтамі. У асноўным наша група складалася з нашых суродзічаў з Кліўленду, Дэтройту й Таронта, пры чым кліўлендцы, у іхным ліку прыгожа апранутыя жанчыны, дзяўчаты й вэтэраны, зьявіліся у найбольшай колькасьці. Гэта тыя людзі, нашыя эміграцыйныя руплівцы, дзякуючы якім жыве, разьвіваецца, прагрэсуе й добра стаіць беларуская справа: рэлігійнае, культурна-нацыянальнае жыцьцё й палітычная праца для вызваленьня Беларусі. Вельмі важным быў і ўдзел нашага Высокапачэснага Архіяпіскапа Мікалая, які сваёй добра зрыхтаванай паангельску й выдатна прачытанай малітвай яшчэ больш павялічыў аўтарытэт беларускай групы. Вялікая заслуга й д-ра Язэпа Сажыча, што ўклаў шмат працы для падрыхтоўкі ўдзелу Беларусаў ды ў нацыянальнай вопратцы прыняў удзел у дэманстрацыі й паходзе. Вялікая падзяка належыцца й спву Кумэйшам за добра падрыхтаваны імі, на скорую руку, абед, які свае й госьці спажылі пад царквой Сьвятога Духа пасьля Божае Службы, у якой удзельнічалі Архіяпіскап Мікалай, а. Страпко й а. Максім.

К. Акула

„ВІХОР" РЭПРЭЗЭНТУЕ БЕЛАРУСКУЮ МУЗЫКУ

Упяршыню беларускае грамадзтва пазнаёмілася з ансамблем „Віхор" на трэйцім беларускім фэстывалі летась. Усе, хто быў на фэстывалі, добра памятае й „Перапёлачку", і „Фэстывальную беларускую фантазію" ды іхных выканальнікаў Валерага Новака й Генадзя Гуткіна.

З тае пары час-часом у друку зьяўляліся заценмкі, што „Віхор" выступаў зь беларускай музыкай шмат дзе. Дарэчы зазначыць, што „Віхор" цяпер узрос колькасна, бо далучылася да яго здольная музывыдатна папулярызуе беларускае рэпэртуару Ларыса Новак. Але ў 1980 годзе „Віхор" бадай стала выступае зь беларускімі праграмамі й выдатна апапулярызуе беларускае музычнае мастацтва. Гэтак у лютым „Віхор" выступаў на этнічным балі нацыянальных групаў у горадзе Эдысон штату Нью Джэрзі. У чырвені „Віхор" быў запрошаны Цэнтрам Мастацтваў штату Нью Джэрзі на спэцыяльны канцэрт, які прайшоў вельмі ўдала. Выступаў „Віхор" і ў штаце Пэнсыльвэнія ды рыхтуецца да выступаў у Балтыморы й Кліўлендзе падчас XIV-е Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі ў верасьні сёлета.

Аднак дасюль бадай найлепшым выступам „Віхра" было ў канцэрце нацыянальных спадчынаў у фэстывалі гораду Ньюварк 6 ліпеня сёлета. Фэстываль гэты быў ладжаны з нагоды Дня Незалежнасьці Амэрыкі й адбываўся тры разы: 4, 5 і 6 ліпеня. Фэстываль гэты быў вельмі шырака заплянаваны, у ім удзельнічала аж 16 нацыянальнасьцяў, у тым ліку й Беларусы, а д-р Кіпель быў сябрам экзэкутыўнага камітэту фэстывалю й сябрам плянавальнага камітэту.

Беларуская прысутнасьць у фэстывалі была маніфэставаная беларускім сьцягам на плятформе аўтафургону, дзе адзначаліся нацыянальнасьці — піянеры штату Нью Джэрзі ды сьцягам на трыбуне ўдзельнікаў фэстывалю. Адзначаныя Беларусы былі й тым, што адзін із старэйшых жыхароў гораду Ньюварку Іван Кузік з Горадзеншчыны прыехаў сюды ў 1904 годзе.

У трэйці дзень фэстывалю грамада прыблізна сем-восем тысячаў народу чакала „Віхра". Для гораду гэта было ўпяршыню, а нашыя эмігранты зь перад Першай сусьветнай вайны таксама ніколі ня чулі беларускіх артыстых. І „Віхор" надзеі апраўдаў.

В. Зубкоўскі

ЖАНОЦКАЯ СТАРОНКА № 8

ЖАНЧЫНЫ Ў ЖЫЦЬЦІ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

Марылька Багдановіч — матка Максіма

Жыцьцё Максіма Багдановіча было кароткае, але эмацыянальнае, калярытнае, хоць адначасна й пакутнае. Ён патрапіў яго запоўніць сьмелай ідэяй: паказаць на фактах, што беларуская мова ня ўступае ў мастацкай літаратуры ніводнай мове высака цывілізаваных краінаў сьвету. А каб давесьці гэта, ён узяўся за працу сыстэматычна, зацята, не зважаючы на тое, што здароўе вельмі рана пачало хістацца. Спатрэбілася вялікага хаценьня й бязьмежнае любасьці да Бацькаўшчыны ды глыбокае веры ў творчыя сілы беларускага народу, каб гэтай ідэі застацца верным да самае сьмерці, якая гэтак хутка яго забрала.

Максім Багдановіч нарадзіўся 27 лістапада 1891 году, а ў 1917 годзе пакінуў гэты сьвет на 26-ым годзе жыцьця.

За дзесяць гадоў ён выканаў сваё заданьне. Трэба дзіву давацца, як ён патрапіў гэтую волатаўскую працу выканаць, скуль чэрпаў сілы? А быў-жа ён ня толькі паэтам, але й публіцыстым ды пэршым беларускім прафэсыйным літаратурным крытыкам. Ува ўсім гэтым памаглі яму: прыродная спадчына ў ягоным характары ды добрыя людзі, якія на ягоным жыцьцёвым шляху траплялíся, а паміж імі найбольш жанчыны, пачынаючы ад маткі Марылькі, сястры бацькі Марыі Багдановіч, хроснай маткі — Вольгі Сёмавай, ды сваім настаўніцам і сябром із школьнае моладзі, прыкладам, сям'і Какуевых (школьныя калегі ды іхныя сёстры), а яшчэ пазьней — Беларусы з рэдакцыі „Нашае Нівы" ды прыяцелі зь Вільні й Менску.

Ці шмат дапамог бацька — настаўнік ды зьбіральнік этнаграфічных матарыялаў і беларускага фальклёру, ачытаны й абазнаны з клясычнай сусьветнай літаратурай? У справе агульнае адукацыі відавочна так, але ў беларускай (авалодаць мову ды ў спробах пісаць на ёй) — хіба што не. Меў ён свае засьцярогі да ўсей сям'і Малевічаў, да якой належыла ягоная першая жонка Марылька (маці Максіма), а асабліва да маці Марылькі Тацьцяны Мякота з дому Малевіч. Як Максім пачаў падрастаць, ён усё больш па характару рабіўся падобным да свае бабкі Тацьцяны: сваім неўтаймаваным тэмпэрамэнтам, запальчывасьцяй і няўстрымлівасьцяй ды няпрыняцьцем усяго таго, што ўважаў несправядлівым. Пра гэта адкрыта ўспамінае стрыечная сястра па маці Максіма — Ганна Гразнова (па маці Валасовіч). Маці ейная была сястрой Марылькі, яна наймалодшая дачка Тацьцяны Мякота. Гэтак яна тлумачыць дачыненьні бацькі да Максіма: „З гадамі гэтыя якасьці характару Малевічаў перарасталі ў характар. Ужо й сына нярэдка бацька называе „Малевічам", быццам жартам, але ўкладае ў гэты жарт ня лепшы сэнс. Цень бабкі міжвольна кладзецца ценем і на ўнука. А там, дзе цень, цяпла не адчуеш. Тады, хутчэй за ўсё закрадзецца холад. І гэты холад, відаць, адчуваў на ўсім працягу свайго жыцьця Максім. Але нідзе пра гэта й словам не абмовіўся. Скардзіцца — ня было ў характары „Малевічаў". Калі цяжка ім, яны замыкаюцца самі ў сабе, каб нікому й выгляду не падаць, што ім цяжка. Таму й сын, як засьветчыць і бацька, рэдка зьвяртаўся ... за парадамі й растлумачэньнямі да яго. А калі зьвяртаўся, дык толькі да свае хроснае маткі Вольгі Сёмавай. У дачыненьні да бацькі ён, як-бы адчуваў нейкі хвальш, а хвальшу не цярпелі „Малевічы", — так выказалася Ганна Гразнова, у сям'і маці ейнае дажывала сваё жыцьцё бабка яе і Максіма, Тацьцяна.

Максім Багдановіч — гімназісты

А тая Ганна ў свае юнацкія гады часта заходзіла да бацькі Максіма, Адама, брала ў яго кнігі зь ягонай багатай бібліятэкі, а Адам ставіўся да яе вельмі прыязна. Бачыла там часамі й Максіма, які хутка праходзіў праз пакой, чула ад яго толькі „Добры дзень", і ўсё. І ніколі бацька Максіма ня ўспомніў ёй пра сына, ніколі не назваў ягонага імя. Дзівілася, але ня пытала. Толькі пазьней пасьля ягонай сьмерці так моцна й балюча шкадавала, што сама не праявіла ініцыятывы й да яго не загаварыла, не хацела турбаваць.

Але ўсё-ж ён пакінуў ёй памятку: зусім прыпадкам забіраючы рэчы зь Менску пры пераезьдзе ў 1915 годзе, знайшла паміж рэчаў „Вянок" Максіма Багдановіча. Забрала яго з сабой ды пачала чытаць. За два гады перачытваючы яго, навучылася беларускай мовы ды пачала пaступова разумець ня толькі паэзію, але й літаратурную крытыку на творы Максіма, і гэтая кніга выклікала ў яе любасьць і прызнаньне да Максіма, пакахала яго ўсім сваім сэрцам, няхай сабе й позна. Ды-ж ці толькі яна адна, моцна палюбіў Максіма аграмадны лік людзей ,ня ведаючы яго ды ніколі яго ня бачучы.

Дарагія беларускія жанчыны — чытачкі газэты „Беларус", гэта з Вамі ў першую чаргу дзялюся гэтымі весткамі, што сталіся мне даступнымі пра жыцьцё Максіма Багдановіча. І хоць Вы ведаеце ды сьпяваеце некаторыя ягоныя творы, пакладзеныя на музыку, як „Слуцкія ткачыхі", „Пагоню", „Зорку Вэнэру" ды рад іншых. Шмат хто меў нагоду й пабачыць пастаноўку беларускае школкі ў Нью Ёрку „Мушка Зелянушка і Камарык насаты тварык", аднак мне так конча захацелася расказаць Вам больш, дакладней, бо-ж ведаю, што ня так лёгка дастаць тут на Захадзе адпаведныя кнігі — крыніцы гэтых вестак, якіх шмат друкуецца ў падсавецкай Беларусі. Шукаюць і знаходзяць беларускія пісьменьнікі й бібліяграфы ўсё новыя рукапісы, новыя факты з жыцьця паэты. Ды выйшлі два акадэмічныя выданьні (апрача „Вянка") творчасьці паэты. А ведаць нам пра Максіма трэба, бо тут у чужой іншамоўнай краіне веды гэтыя нам патрэбныя — і мы, як і Максім Багдановіч, апынуліся сярод чужых і наш абавязак перад бацькаўшчынай Беларусяй сугучны з роляй Максіма Багдановіча. Перахаваць нашую мову й перадаць яе дзецям. А нас-жа тут вялікая грамада, свае арганізацыі, свая прэса ды, хоць і ня ўсюды, беларускія школы. Таму нам лягчэй, чымсьці было аднаму чалавеку — Максіму Багдановічу, што патрапіў вынесьці сваё слова і ў ім сваю праўду на сьвет цэлы. Факты зь біяграфіі й характару продкаў паэты дапамагаюць нам больш глыбей яго зразумець. Таму вось яшчэ раз успомнім пра паходжаньне й жыцьцё бабкі Тацьцяны Малевіч, па мужу Мякота. Яна паходзіла ізь сям'і сьвятара, браты вучыліся ў сэмінарыі, сёстры ў хатняга настаўніка. Тацьцяна была наймалодшай у сям'і. Яна вельмі прыгожа сьпявала й іграла на гітары. Уся сям'я часта сьпявала разам. З маладосьцяй прыйшло й каханьне: глыбокае, узвышанае, тэмпэрамантнае, але й із спрэчкамі, часта яна й сэмінарысты Рубяроўскі не размаўлялі між сабою, пасварыўшыся. І здарылася, што ў часе такое сваркі пасватаўся да Тані ўдавец, шмат старэйшы за яе Панас Мякота й яна неразважна дала сваю згоду, хоць ведала, што кахае толькі Рубяроўскага. Ейны бацька даваў ёй шлюб, але пры падняцьці Евангельля да пацалунку апускаліся ягоныя рукі, пару разоў прабаваў і ня мог падняць Евангельля.

А ўсё-ж шлюб адбыўся. Ёй было ўсяго 17 гадоў. А ўвечары прыехаў Рубяроўскі. Перасланая яму вестка пра шлюб спазьнілася, дык зьявіўся за позна ... Цяжкое жыцьцё выпала на долю маладое жанчыны. Жылі бедна на 25 рублёў у месяц, у Ігумені (цяпер Чэрвень Менскае вобласьці). Ён быў наглядчыкам Ігуменскае бальніцы. Яна стала маткаю 5-цёх дзяцей: 4-ох дзяўчынак і аднаго хлопца.

У 1879 годзе памёр муж на сухоты. Рабіла ўсё магчымае, каб пракарміць дзяцей, надрывалася ад працы, але нікому пра гэты пэрыяд не расказвала й ня скардзілася нікому. З часам дзьве старэйшыя дзяўчынкі (як ім скончылася па 7 гадоў) аддала ў дзіцячы прытулак: Марыльку (маці Максіма) і Аляк-

(Працяг на 6-ай бач.)

НЕЗАБЫЎНАЯ СУСТРЭЧА

Адведаўшы з нагоды вясельля дачкі Ядзі Спадарства Юзі й Часлава Найдзюкоў у Лёс Анджэлесе, Каліфорнія, надарылася магчымасьць сустрэцца й зь сям'ёй Спадарства Вініцкіх (аж трох ейных пакаленьняў). Спадарыня Бэнігна Вініцкая была маёй выдатнай супрацоўніцай у ДП-лягеры ў Остэргофэне ў Заходняй Нямеччыне, інтэнсыўна дзейнай тады ў галіне харытатыўнай Беларускай Жаноцкай Арганізацыі (з мужам ейным Сьв. Пам. Аляксеем спаткацца не ўдалося, ён адыйшоў у вечнасьць). Таксама надарылася магчымасьць сустрэцца із сынамі й сям'ёй дачкі, якіх ведала з бацькаўшчыны, із унучкамі ды ўнукамі.

Адзін супольна зь імі праведзены вечар прамінуў вельмі хутка, а гутарак-успамінаў было так шмат. Прыемна было бачыць сяброў сям'і маіх былых вучняў ды іх самых: Славіка й Лёню (прабачце, Спадара Яраслава ды Спадара Леаніда). Так прыемна было заўважыць што Славік захаваў тую даўнейшую юнацкую жыцьцярадаснасьць і аптымізм зь юнацкіх часоў.

Дзеці іхныя, Сп-ні Каці й Сп-ра Яраслава: дочкі Аня й Люся ў гэтым годзе абедзьве выйшлі замуж. Прыгожыя, сымпатычныя, як мне здавалася, ўсё яшчэ поўнасьцяй не асэнсавалі зьмены ў іхным жыцьці.

Даўжэй мне давялося пагутарыць із старэйшай дачкой Аняй, абітур'енткай камэрцыйнага каледжу. Калі я яе запытала, якія ейныя пляны на будучыню ў ейнай прафэсыі, энтузіязму ў яе ня выклікала. Нейкая абыякавасьць адчувалася. Затое ў галіне мастацкай яна вялікая энтузіястка. Аня мае тонкі мастацкі густ і замілаваньне ў вышываньні. На сьценах пакояў бацькоў, дзе яна яшчэ ў часе майго прыезду жыла (у той час, калі ейны муж Марк Лярывіер абсталёўваўся на працы ў Вашынгтоне), сьцены завешаныя надзвычайна прыгожымі вышыванымі каляровымі абразкамі, пераважна, кветак, тут і кошык зь яблычкамі, розныя травы — так жыва перададзеная прырода. Трэба спадзявацца, што, жывучы ў Вашынгтоне, далучыцца яна да беларускае калёніі.

На залучанай тут фотаздымцы Аня зь левага боку, яна дружка нявесты сястры Люсі, якая першай выйшла замуж: у канцы студзеня сёлета. Сёстры розьняцца з выгляду: Люся сьветлая бляндынка, Аня брунэтка. Шлюб Ані адбыўся ў вадной з найпрыгажэйшых катэдраў Лёс-Анджэлесу: праваслаўнай (грэцкай) катэдры Сьвятой Сафіі. Пяяў катэдральны хор.

Аня й Люся з дому Вініцкія

Вясельлі абедзьвюх дачок мелі месца ў вадным з павільёнаў будынку Цэнтру Мастацтва імя Дароты Чандлер (гэта вялізны будынак, дзе канцэнтруецца ўсё культурнае ды ўсё мастацкае жыцьцё Лёс Анджэлесу: там выдаюць узнагароды „Оскар", там месьціцца опэра ды адбываюцца культурныя сустрэчы й імпрэзы). Люся засталася жыць у Лёс Анджэлесе на радасьць бацькоў.

Добра ўзгадавала маці Сп-ня Каця Вініцкая сваіх дачок. Люся была старшынёй Арганізацыі Беларуска-Амэрыканскае Моладзі ў Лёс Анджэлесе, напэўна будуць радыя бачыць яе на гэтым становішчы сябры арганізацыі й цяпер. Абедзьве дочкі належалі да беларускае танцавальнае групы „Мяцеліца", а на канцэртах-акадэміях, ладжаных з нагоды адзначаньня нацыянальнага сьвята — угодкаў 25 Сакавіка, выступалі з дэклямацыямі беларускіх вершаў.

Стала цікавіліся й чыталі, ды й цяпер тое-ж працягваюць, часапіс моладзі „Беларускую Моладзь" ды заносілі яго ў сваю школу, дзе вывешвалі на дошцы, каб амэрыканскія сяброўкі маглі пазнаёміцца зь ведамі пра Беларусь на ягоных бачынах.

Я мела нагоду заабсэрваваць, як яны ўспрымалі беларускія народныя песьні, якія выконваў у іхным доме ў той вечар Данчык Андрусышын. Так і выпісалася на іхных тварах: захапленьне, сэнтымэнт ды любасьць да народнае спадчыны таленавітага нашага народу. А калі песьня заціхала, прасілі: болей, яшчэ! І гэтым разам ня скупіўся ў сваім рэпэртуары сьпявак, сьпяваў доўга й надзвычай удала, відаць, такая ўдзячная аўдыторыя на яго ўзьдзейнічала. Той вячэрні канцэрт застанецца доўга ў памяці і гаспадароў, і гасьцей.

На ўсё прыходзіць канец. Із сумам разьвіталіся мы ньюёркаўцы — я ды дачка мая Раіса із старымі й новымі знаёмымі ды жадалі ўзаемна,каб Бог дазволіў сустрэцца яшчэ.

Зінаіда Станкевіч

ЖАНОЦКАЯ СТАРОНКА № 8

(Заканчэньне зь 5-ай бач.)

сандру, і хлопчыка, які там хутка памёр. Засталіся пры маці Стэфа й найменшая Анюта. Адзін з шукальнікаў няведамай спадчыны Максіма Багдановіча пісьменьнік Алесь Бачыла, які гады прысьвяціў на гэтыя пошукі, адведваючы пару разоў сына Адама Багдановіча Паўла (ад трэйцяй неафіцыйнай жонкі Аляксандры Мякота) і пераглядаючы ў яго куфры Багдановічаў (Адама й Марылькі) у прыватнай шкатулцы Марылькі знайшоў горадзенскую газэту „Гродненские Губернские Ведомости", № 102 за 29 сьнежня 1893 году, а ў ёй артыкул „Накануне Калядаў" (у расейскай мове), падпісаны ініцыяламі М. Б. (Як пазьней устаноўлена, Марыя Багдановіч — З. Ст.). У ім дачка Марылька знаёміць нас лепш, як найлепшы пераказ з жыцьцём свае маткі.

„Ні ў ваднэй зь беларускіх бібліятэк няма гэтага нумару газэты, пра яго існаваньне ня ведаюць навет і тыя, хто вывучае творчасьць Максіма Багдановіча", — выказаўся гэтак Алесь Бачыла пра знаходку. А пра тое, што гэта апавяданьне й ёсьць напісанае Марылькай, прачытаў пазьней з успамінаў Адама Багдановіча. „Адзінае апавяданьне, што захоўваецца ў матарыялах, ёю напісанае, паказвае ,што яна валодала талентам маляўнічасьці, зь яе магла-б атрымацца добрая пісьменьніца". І пісьменьнік Бачыла цытуе ўрыўкі з гэтага апавяданьня („часапіс „Маладосьць", № 6, за 1969 год у артыкуле „Скарбы куфра Багдановічаў"). Вось некаторыя з гэтых урыўкаў:

„Ня раз у роспачы білася яна галавой аб халодныя сьцены свайго ўбогага заканурка, просячы ў Бога сьмерці, абы толькі ня чуць гэтага дзяцінага ляманту, што раніць душу, аб хлебе! Ня раз, заламаўшы рукі ў сьмяротнай тузе, яна, як шалёная, кідалася па пакоі, шукаючы й не знаходзячы выхаду із свайго палажэньня! Як той, хто тоне, хапаецца за саломінку, так і яна хапалася за ўсякую магчымасьць раздабыць якую-небудзь капейку: за работай не адрозьнівала дня ад ночы, шыла й мыла на паноў і ўсяк дагаджала іхнай прыслузе, ад якой нярэдка залежала атрыманьне заработку. О, яна не баялася працы! Яна то задыхалася ў душнай, як лазьня, пральні, то мерзла на рэчцы, палошчучы бялізну, то сьляпіла вочы за вышываньнем або вязаньнем, не адчуваючы змучанасьці й не заўважаючы, як згасалі ейныя сілы й здароўе . . ."

Гэраіні апавяданьня хочацца пад Новы Год узрадаваць дзяцей падарункамі ,а грошай няма. І яна пастанаўляе расстацца із шлюбным пярсьцёнкам, каб сказаць дзецям, што й ім Хрыстос прынёс апоўначы падарункі. Але пярсьцёнка прадаць не ўдалося. Большы сын, Міша, не дачакаўшыся абяцанага падарунку, думае, што Хрыстос заблудзіўся, не знайшоў іхнай хаты, і намаўляе меншага брата, Колю, пайсьці шукаць яго.

„Дайшоўшы да канца вуліцы, яны раптам астанавіліся як укопаныя перад вялікім аднапавярховым домам, што глядзеў на іх усімі сваімі шырокімі, зырка асьветленымі вокнамі. Вялізарная заля, уся залітая сьвятлом, была відаць, як на далані. Пасярэдзіне красавалася ўся ў вагнёх, багата абсыпаная золатам і серабром, убраўшыся ўва ўсе колеры вясёлкі, раскошная ялінка. Спад кажнай ейнай галінкі выглядалі апэльсыны, яблыкі, гарэхі, рознакалёрныя каробачкі, а на самым версе, як быццам зьбіраючыся ляцець, растапырваў свае сярэбраныя крылы ангел.

. . . Міша . . . сударгава ўхапіўся за выступ сьцяны, прыліп да шкла сваім пасінелым ад сьцюжы тварам і шырака раскрытымі вачмі так і ўпіўся ў вобраз, што ўзьнік перад ім і проста насупраць яго, амаль ля самага акна, стаяў цудоўны гняды конік із запраўднай шэрсьцяй і грывай; а перад ім на кукішках сядзеў хлопчык ягоных год і аднэй рукой гладзіў коніка па сьпіне, а другой — стараўся запхнуць яму ў рот пернік.

Ды гэта-ж мой конік! — прамільгнула ў галаве ў Мішы: — Я гэткага якраз хацеў мець. Як-жа ён папаў сюды? І ён хацеў закрычаць, каб аддалі яму ягонага коніка, але сумна спанатрыўшы, што гэта было-б бескарысна, ён паўстрымаўся ад крыку.

Тут яго ахапіла роспач: твар ягоны зморшчыўся, як быццам ад вялікага нутранага болю, вочы зьежыліся й усё ягонае маленькае цельца закалыхалася ад непаўстрыманага плачу . . ."

Марыя Багдановіч — сястра бацькі Максіма

Засталося спыніцца канкрэтна на найбліжэйшых Максіму Багдановічу жанчынах, што яго ўзгадавалі: маці ды цётцы Марыі Багдановіч, фотаздымкі якіх пададзеныя пры гэтым артыкуле. Маці Максіма ад 7-мі гадоў жыла ў дзіцячым прытулку ў Менску. Аднак ёй паспрыяла доля: на мілую, рухлівую дзяўчынку зьвярнула ўвагу апякунка прытулку жонка губэрнатара Пятрова. Яна прыняла яе ў свой дом і паслала вучыцца ў жаноцкую спэцыяльную школу, а па заканчэньні якой у Пяцербург у жаноцкую настаўніцкую школу.

Марылька бязумоўна вельмі шмат скарыстала з гэтай навукі, аднак тае школы не закончыла й вучэньне сарвала. А сталася гэта так: Аднойчы на вакацыях у Менску пазнаёмілася з Адамам Багдановічам і хутка сталася ягонай жонкай, „не дачакаўшыся заканчэньня настаўніцкай школы . . . ды нецярплівасьць параджае й новую неспадзеўку: у яе павінна быць дзіцё . . . і таму пакідае Пецярбург", — так расшыфроўвае й карэктуе непраўдзівую згадку мужа Адама, што быццам ейны атэстат аб заканчэньні школы загубіўся. Дык мара ейнае маці, што калі вывучыцца Марылька й пачне працаваць як настаўніца, забярэ яе з багадзельні, дзе пазьней апынулася гаротная маці, ня збылася. „Усё жыцьцё маці Марылькі крыўдавала на Адама за тое, што ён сарваў Марыльку з вучобы", — скажа — пра гэта Ганна Гразнова.

На доўгія гады давялося маці заставацца ў багадзельні. Марылька хацела забраць матку да сябе, але ейны муж не пагадзіўся. Аднак маці ніколі не дакарала дачку за гэта. Выгляд Марылькі вобразна апісаў муж: „Нязвычайная жывасьць, пачуцьцёвасьць ды рухлівасьць — галоўныя рысы ейнага характару. Заўсёды вясёлая зь іскрыстымі вачыма ды зь вялікай касой, яна мела пры гэтым і грацыю коткі . . . была як бліскучае сьпеўнае жыцьцё, яна — гэта рух, радасьць і захапленьне . . ." Замуж выйшла Марылька, як мела 19 год, муж — 26. Яна нарадзілася ў Ігумені, а памерла ў 1896 годзе ў Горадні, пражыўшы 27 гадоў (дзіўна: амаль столькі, колькі й Максім). Дзяцей мела чацьвёра: трох сыноў і дачку. Сыны Вадзім (нар. 1890 у Менску), Максім (1891 у Менску), Лёва (1894 у Горадні) і дачка Ніна (1896 у Горадні). Пасьля нараджэньня Ніны цераз месяц захварэла маці, ніякія лекі не памагалі, а 4 кастрычніка яе ня стала, памерла на сухоты. На зьмешчанай фатаграфіі яна перад нараджэньнем дачкі (тады-ж падстрыгла сабе валасы).

Марылька была выдатнай маткай, яна моцна любіла й добра ўзгадоўвала дзяцей. Абставіны жыцьця, асабліва ў Горадні былі спрыяльныя. Жылі там на прадмесьці, быў свой садзік, а вонках палі ды блізка лес і Нёман. Маці нікому не давярала дзяцей і не адлучалася з дому. У іхным узгадаваньні прабавала ўжываць Фрэблеўскую мэтоду (Фрэбэль — ведамы нямецкі пэдагог XIX стагодзьдзя), але розныя каляровыя шарыкі ды кубікі мала памагалі, дзеці настойліва дамагаліся, каб іх бралі на рукі. Марылька часта выдумляла розныя гульні й сама ў іх удзельнічала. Дзеці заўсёды сьмяяліся, шумелі, бегалі. Асабліва скорым да сьмеху быў Максім, часта пераходзячы ў плач і, наадварот, з плачу ў сьмех, і гэта ад дзяцінства. Рэдка бязь сьмеху мог ён нешта пераказаць, заўсёды знаходзіў нешта сьмешнае. Сьмяяўся й пазьней у школе, калі сам адказваў настаўніку, сьмяяўся, калі адказвалі іншыя, за што яму й даставалася ад настаўнікаў. Дзеці Марылькі былі шчасьлівыя й здаровыя ў дзяцінстве.

Памерла раптоўна Марылька. Апошняе ейнае слова было: „Сьвятара!". Хутка пасьля гэтага сканала. Пры ёй былі тры асобы: доктар, сястра Адама Марыя, якая прыехала з Адэсы, каб замяніць дзецям матку, ды Дарка, дзяўчынка, якую Марылька вучыла і ёй апякавалася — усе трое плакалі. Дзяцей ня было відаць. Тады знайшоў бацька Максіма: „Як цяпер бачу Максіма, ягоную пахіленую фігурку з сумным выразам тварыку, з паглядам, што як быццам пытаўся: Што сталася? . . . Ён увесь час паслушна сядзеў на крэсьле й сьмерці маці ня бачыў", — успамінаў пазьней бацька.

Матку замяніла другая Марылька — Марыя Ягораўна Багдановіч. Трох сясьцёр меў Адам Багдановіч: Магдалену, Паўліну й Марыю. Фатаграфія Марыі ў беларускай народнай вопратцы зьмешчаная пры гэтым артыкуле.

Бязумоўна, Адам Багдановіч кахаў сваю жонку, ён шкадаваў і ейнага маладога жыцьця, і дзяцей, але характарам сваім быў практычным прыстасаванцам. Вось ягоныя словы пасьля пахаваньня жонкі: „Я сьпяшаўся пакончыць з гэтай першай і жудаснай катастрофай у маім жыцьці, катастрофай, якая прынесла з сабой і спрычыніла рад іншых катастрофаў; сьпяшаўся, каб пакінуць яе ззаду, за плячыма, каб яна не засланіла сабой сьветлых мамэнтаў жыцьця". Хутка пасьля сьмерці Марылькі Багдановіч із сям'ёй пераехаў у Ніжні Ноўгарад. 4 кастрычніка 1896 году памерла жонка, а 25 кастрычніка ўжо атрымаў Адам загад пераехаць у Ніжні Ноўгарад, куды й пераехаў у палавіне лістапада таго-ж году.

Дзьве сястры Адама жылі ў Ніжнім Ноўгарадзе. Асабліва сястра Магдалена захоўвала ў сваім сямейным жыцьці беларускія традыцыі й абрады — Дзяды, Каляды, Масьленку. Яна мела прыгожы голас і часта сьпявала беларускія песьні, якія калісь навучыла іх маці й бабка. І хоць у сям'і панавала расейская мова, але прынагодна Максім чуў там і беларускія прыказкі й песьні.

Дык дзяцінства Максіма, дзякуючы апецы маці ды Марыі Багдановіч, працякала бяз болю й дэпрэсіі. А ад цётак і пачаў ён засвойваць першыя беларускія словы, пачаў карыстацца кнігамі з бацькавай бібліятэкі, спачатку чытаў прыказкі, байкі й песьні, а пазьней паступова й вершы. І гэта ён рабіў незаўважана, бацька гэтым ня цікавіўся й ня ведаў пра гэта, а ў 10 гадоў пачаў пісаць першыя арыгінальныя вершы. І тут узноў выпадкова спаткаўся із сваёй хрэснай маткай, якой і даверыў свае першыя творы. Пра гэта й першыя сумныя перажываньні ў галіне каханьня будзе ў наступнай „Жаноцкай Старонцы" — хутка!

Зінаіда Станкевіч

З самых юных, дзявочых гадоў,
Слаўлю меч, паважаю кудзелю,
Кожны зьмест з сэрца вырваных слоў,
То народу жыцьцё і надзеі.

Наша доля кудзеля і лён,
Нітку віць зь недапрадзенай шпулі,
Вартаваць-бы адвечны агонь,
Казкі, песьні забытых бабуляў.

Дом — адвечная доля жанчын,
У час ліхі для народу і грозны,
У нас мужчыны ўздымалі мячы,
У вабароне краіны і гнёздаў.
У кволых пальцах мяча ня ўтрымаць,
Ён для сільных, мужчынскіх далоняў.
Нам радзіць і ня нам забіваць,
Узгадаваўшым жыцьцё ў сваім лоне.

Усё-ж мы апора, мы, Брацьця, пры Вас,
У цяжкой долі надзейная помач,
Зьдзекі лёсу ўмеем стрываць,
У бядзе здольны выстаяць поруч.

Сэрцам мёртвых патрапім збудзіць
І агонь ажывіць ў папялішчах,
І, як Лада, аддана любіць
Свае пушчы, свае гарадзішчы.

Грознай лютасьці ведаем сеч
І ў вадчаі ля Вас не застогнем,

Калі з рук Вашых выпадзе меч,
Мы падымем яго ў вабароне.

Нам радзіць і ня нам забіваць,
У нас мужчыны дубы, мы — лозы,
Усе-ж гатовыя львіцамі стаць,
Калі нішчаць нам землю і гнёзды!

Вышэй зьмешчаны верш Ларысы Геніюш. Фатаграфія атрыманая ад сяброўкі паэткі з Прагі Чэскай.

ЭМІЛІЯ ПЛЯТЭР — БЕЛАРУСКАЯ ПАЭТКА

Перада мною кніжка „Таямніцы старажытных сховішчаў" Адама Мальдзіса, выдадзеная ў Менску ў 1974 годзе. Чытаць яе — гэта свайго роду падарожнічаць з прыгодамі, як-быццам ісьці па лябірынце, трымаючыся за нітку з клубка Арыядны.

Падзіўляю ўпартасьць, наважанасьць і зацятасьць Адама Мальдзіса — шукальніка ў архіўных сховішчах ня толькі Беларусі, а й у суседзяў, праўды пра мінуўшчыну бацькаўшчыны, а перадусім веліч ахвярнае працы, што ўклаў гэты шукальнік, каб разгубленае па сьвеце адшукаць, што ўзбагаціла літаратурна - культурную спадчыну народу. Былі ў кніжцы й ня ведамыя мне, ды хіба й іншым, новыя сэнсацыйныя знаходкі. Аднэй зь іх і хачу тут падзяліцца з чытачамі. Яна — гэта тэма артыкулу: „Беларуская паэтэса" ў Мальдзісавай кніжцы. А пачынаецца ён прыпамінам сюжэту верша Адама Міцкевіча „Сьмерць Палкоўніка" (мне прыпамінаецца, быццам верш той называўся проста „Эмілія Плятэр") пра патрыётку-дзяўчыну — Эмілію Плятэр, якая, каб змагчы прыняць удзел у збройным змаганьні, пераапранаецца ў мужчынскае адзеньне ды ваюе разам з паўстанцамі ў 1831 годзе супраць царскага войска. Паводля верша, яна загінула тады ад кулі.

Пра гэты выпадак расказаў Міцкевічу Ігнат Дамэйка, — як інфармуе Мальдзіс. Гэта той Ігнат Дамэйка, сваяк Марылі Верашчакі, першае сваё каханьне да якой гэтак паэтычна апяяў Адам Міцкевіч. А зь Ігнатам Дамэйкам напэўна мусіў спатыкацца Адам Міцкевіч у Тугановічах.

Ня першы раз закранутая была Міцкевічам тэма дзяўчыны-патрыёткі, што загінула за свой народ. Гэтаксама й Гражына ў паэме пад такім-жа загалоўкам пераапранаецца ў мужчынскую вопратку й бярэ ўдзел у збройным змаганьні. Яна лідчанка, жонка Лідзкага князя, стаяла на чале змаганьня за народ, хіба-ж беларускі.

Але вернемся да Эміліі Плятэр, пра якую дзеліцца з намі ў тым кароткім артыкуле Адам Мальдзіс. Ён чэрпае пра яе весткі з кнігі Д. Цяпенькі-Зялінскай, якая гэтак напісала пра Эмілію Плятэр: „Жывучы ў Віцебскай губэрні яна душой аддалася беларускаму народу", зьбірала й запісвала народныя песьні. Потым „сама спрабавала іх насьледваць у арыгінальных вершах".

Паводля зацытаваных у кнізе Д. Цяпенькі-Зялінскай успамінаў віцябляніна Максымільяна Маркса, Эмілія Плятэр часта бывала ў Віцебску й у кажны свой прыезд іграла на фартэпіяне беларускія мэлёдыі, танцавала „Лепятуху". Маладой аматарцы ўдавалася „перадаць жывасьць і тугу народных матываў і навет тэмбры жалейкі й басадуды". Гасьцюючы ў Віцебшчыне, Эмілія Плятэр таксама знаёміла прысутных зь беларускімі „галашэньнямі". Адно зь іх, пра рэкрутчыну, пачыналася гэтак:

Авой, авой, дзяцюк ты мой!
Не на радасьць, не на шчасьце
Ты радзіўся!

Ідучы па сьлядох Філяматаў, паводля Д. Цяпенькі-Зялінскай, Эмілія Плятэр прабавала „стылізаваць, тварыць" народныя песьні. „Значыць, яе можна лічыць беларускай паэтэсай", — канчае Адам Мальдзіс.

Я маю толькі адну засьцярогу да наагул каштоўнага артыкулу Адама Мальдзіса. У ім ён піша: „Сяньня я даведаўся, што нацыянальная гераіня **польскага народу** была яшчэ і . . . беларускай паэтэсай".

На мой пагляд, вышэй сказанае зьяўляецца немагчымым, яно поўнасьцяй супярэчлівае. Эмілія Плятэр магла добра ведаць польскую мову й ужываць яе. Можа яна, як і Адам Міцкевіч, называла сябе „Літвінкай", што ў эпоху Вялікага Княства Літоўскага дый пазьней было раўназначнае зь беларускім. Ды ці-ж можна сабе ўявіць той факт, каб прыроджаная Полька захаплялася беларускім фальклёрам, як сваім родным, вывучала яго й культывавала? Ведаючы добра Палякаў на нашай этнаграфічнай тэрыторыі, я ўпэўненая, што **не.** Называць нашую зямлю польскай — гэта Палякі рабілі тады й робяць сяньня вельмі лёгка, як таксама лёгка апалячваюць беларускае жыхарства, што апынулася пад іхным панаваньнем, часта апалячваюць прымусова.

Ці было гэта сказана Адамам Мальдзісам сьведама ці выпадкова, я ўсё-ж дзіўлюся, як мог гэткі адданы беларускі шукальнік праўды ў мінуўшчыне, разьмінуцца зь ёю ў сучаснасьці?

З. Аўсянік

ПАДЗЯКА

Паважаныя Чытачы! Колькі слоў для Вашае ўвагі: найперш хачу шчыра падзякаваць тым чытачкам і чытачом, якія да мяне зьвярталіся пісьмова ці тэлефанічна, выказваючы свае заўвагі, ці прызнаньне за рэдагаваньне „Жаноцкай Старонкі", бядавалі за перарыў у ейным зьяўленьні ды заахвочвалі весьці справу далей.

Але супрацоўніцтва Вашае было мінімальнае. Дык цярпліва чакаю на Вашыя адказы на мае лісты ў гэтай справе. Адгукнецеся, дарагія, бо-ж у гурце й супрацоўніцтве нашая сіла!

Зінаіда Станкевіч

„ПАСТАВІЛА БЕЛАРУСЬ НА КАРТУ"

Ад 9 да 13 ліпеня сёлета ў аўстралійскім нацыянальным унівэрсытэце Канбэра адбыўся кангрэс вучоных-лінгвістых з усіх аўстралійскіх унівэрсытэтаў, а таксама прадстаўнікоў Новай Зэляндыі, Польшчы, Югаславіі, Ангельшчыны й ЗША. Кангрэс праходзіў над тэмай „Рамантызм і адраджэньне нацыяналізму ў Эўропе XIX стагодзьдзя".

Два апошнія дні кангрэсу былі прысьвечаныя славянскім народам. Рэфэрат на тэму „Беларускае літаратурнае й нацыянальнае адраджэньне XIX стагодзьдзя" прачытала дацэнт псыхалёгіі сыднэйскага ўнівэрсытэту сп-ня Оля Качан. У добрай ангельскай мове рэфэрат выклікаў надзвычайнае зацікаўленьне навукоўцаў. Цікавы рэфэрат быў яшчэ тым, што сп-ня Оля Качан папоўніла яго фотаадбіткамі („слайдэс"). Пасьля ўступнага слова яна сказала: „Я стаўлю Беларусь на карту" і на экране паявілася этнаграфічная карта Беларусі. Пасьля паказваліся здымкі дзеячоў беларускага адраджэньня, а таксама беларускія краявіды, народная вопратка, арнамэнтыка й інш. Усіх фотаадбіткаў было больш за 50. Усваім дакладзе сп-ня Качан коратка прыпомніла пра нашую літаратурную спадчыну (Францішак Скарына, Літоўскі Статут, Залатая пара), пра пэрыяд поўнага заняпаду ды пачаткі адраджэньня.

Некаторыя заходнія дасьледчыкі цьвердзяць, што ёсьць дзьве формы для разьвіцьця нацыяналізму.. Першая базуецца на людзкіх правох, а другая — на гістарычных правох. Першая рацыянальная, бо датычыць да цяпершчыны й прыпісваецца заходня-эўрапейскім народам, а другая рамантычная, зьвязаная з уваскрашэньнем гістарычнае славы — прыпісваецца ўсходня-эўрапейскім народам. Было-б памылкай падвесьці ўсе ўсходнаславянскія народы пад агульны назоўнік. Дакладчыца даводзіла, што ў Беларусі націск быў якраз на людзкія правы, арганічна зьвязаныя з праблемамі тагачаснасьці, якія рэгулявалі полымя нацыяналізму й даў штуршок літаратурнага адраджэньня. Рамантызм заходнаэўрапейскай літаратуры зрабіў вялікі ўплыў на беларускіх пісьменьнікаў XIX стагодзьдзя. Яны стараліся прывіць беларускаму селяніну пачуцьцё чалавечае годнасьці ў часе, калі гаспадары палажэньня лічылі яго этнаграфічным рэчывам. Беларускі нацыяналізм афармляўся трыма фактарамі: разьвіцьцём літаратурнае мовы, пашырэньнем дэмакратычных ідэяў і жаданьнем незалежнага дзяржаўнага жыцьця. Нацыяналізм у літаратуры даў асновы для палітычных асьпірацыяў Беларусаў, якія пры канцы XIX стагодзьдзя былі ўжо гатовыя заявіць усяму сьвету сваё народнае права „людзьмі звацца".

Сп-ня Оля Качан закончыла свой даклад дэкламуючы Купалаў верш „А хто там ідзе?" ў перакладзе на ангельскую мову Веры Рыч. Даўгімі воплескамі й словамі прызнаньня абдарылі вучоныя (прысутных больш за 70 чалавек) рэфэрэнтку.

Даволі абшырны даклад аб украінскім нацыянальным адраджэньні даў праф. Грыцак з Гарвардзкага ўнівэрсытэту. Гэты наш дваюрадны пабрацімец зрабіў нам мядзьведжую прыслугу, бо калі гаварыў пра Вялікае Княства Літоўскае, дык называў яго польска-лятувіскай дзяржавай.

Вельмі цікавы быў даклад праф. Р. Сосэка з Мэльбурнскага ўнівэрсытэту. Гэты сусьветнай рэпутацыі славісты ёсьць карэспандэнтам беларускага англамоўнага навуковага часапісу ў Лёндане „Журнал Беларускіх Студыяў" і вельмі добра азнаёмлены зь беларускай справай. Ён коратка, але грунтоўна насьветліў праблемы адраджэньня ўсіх усходнеславянскіх і суседніх народаў: Расейцаў, Украінцаў, Палякаў, Беларусаў, Чэхаў і Славакаў. У кароткай прыватнай гутарцы пасьля рэфэрату праф. Сосэк выказаў трывогу, што ў СССР існуе вялікая пагроза для будучыні беларускае мовы, а найважнейшай прычынай гэтае загрозы бесьперапыннае пасяленьне Расейцаў і неславянскіх народнасьцяў у Савецкай Беларусі.

На заканчэньне гэтага кароткага агляду хачу яшчэ сто разоў падзякаваць сп-ні Олі Качан за яе неацэнны ўклад у прапагаваньне беларускае справы на найвышэйшым навуковым узроўні.

Міхась Лужынскі

ГАЛЬЛЯШ ЛЕЎЧЫК

(НА 100-ГОДЗЬДЗЕ АД ЯГОНАГА НАРАДЖЭНЬНЯ)

Сёлета ў ліпені споўнілася стагодзьдзе ад нараджэньня Гальляша Леўчыка, паэты-лірыка, супрацоўніка газэты „Наша Ніва" й аўтара зборніка вершаў „Чыжык Беларускі". Кніга выйшла ў Вільні ў 1912 годзе.

Гальляша Леўчыка сваім часам найбольш, бадай, ведалі паводля ягонага хрэстаматыйнага вершу-заклінаньня (фальклёрныя элемэнты ў ягонай творчасьці вельмі выразны) „Хто адрокся сваіх...":

Хто адрокся сваіх.
Хто стыдаецца нас стаў
І прыліп да чужых,
Каб ён сьвету ня знаў!
Мову родную хто
Пазабыў, асьмяяў,
Загубіў за нішто,
Каб ён сьвету ня знаў!

Паэзія Гальляша Леўчыка мала ведамая сяньня ды ўшчэ менш вывучаная, раськіданая: пара вершаў у „Анталёгії беларускай паэзіі", пара ў зборніку „Беларуская дакастрычніцкая літаратура". Згадка тут, згадка там. Ведаем, калі паэта нарадзіўся, але ня ведаем, калі й дзе памёр. Беларуская Савецкая Энцыклапэдыя падае: „Слонім — 1944 год". Але ў сёлетнім „Беларускім Календары", што выходзіць у Беластоку, у ўспаміне пра Леўчыка, выказваюцца зусім іншыя меркаваньні — аб тым, што Леўчык мог загінуць у часе Варшаўскага паўстаньня ў 1944 годзе.

Рэдакцыйнай калегіі беларускага календара, ейнаму старшыні й галоўнаму рэдактару Валкавыцкаму, належыцца нашая ўдзячнасьць за тое, што яны не забыліся пра стагодзьдзе Гальляша Леўчыка, як не забудзецца пра гэта, трэба спадзявацца, і газэта „Літаратура і Мастацтва" ды іншыя менскія літаратурна-грамадзкія часапісы.

90-годзьдзе ад нараджэньня Леўчыка „Літаратура і Мастацтва" адзначыла ў нумары за 24 ліпеня 1970 году, зьмясьціўшы кароткую даведку пра яго слонімца Сяргея Новіка-Пяюна ды два Леўчыкавы вершы. А ў газэце „Літаратура і Мастацтва" за 30-га верасьня 1977 году быў апублікаваны цікавы ўспамін пра Леўчыка Людвікі Война (Зоські Верас).

У сёлетнім беластоцкім „Беларускім Календары" зьмешчаны ўспамін пра Гальляша Леўчыка Юр'я Туронка. Успамін гэты цікавы й самым матарыялам пра паэту, і тым, што ён звярачае ўвагу гісторыкаў на недасьледаваныя аблогі беларускае мінуўшчыны вонках Беларусі. Жыцьцё Гальляша Леўчыка зырка ілюструе гэты прыклад.

Рэч у тым, што Леўчык, як пра гэта піша Юры Туронак у беластоцкім календары, роўна сорак гадоў пражыў у Варшаве, ад 1904 па 1944 год. „З Варшавы, — піша Туронак, — ішлі ў „Нашу Ніву" Леўчыкавы вершы, тут адбывалася яго грамадзкая й культурная дзейнасьць — неразлучная частка беларускага руху ў Варшаве..."

Калі Туронку рэдактар Валкавыцкі запрапанаваў быў напісаць „нешта пра Леўчыка з нагоды юбілею", дык у Туронка, піша ён цяпер у „Календары", пачаў, як ён кажа, „выкльовацца й загалоўак — нешта накшталт „Леўчык — беларускі пясьняр Варшавы". „Думалася яшчэ, — кажа Туронак, — праз пэўсму Леўчыка лягчэй і больш канкрэтна можна глянуць і на гісторыю беларускіх арганізацыяў у сталіцы, што даўно ўжо прасіліся пад пяро".

Калі Туронак паехаў у Варшаву, аднак, дык яму, як ён піша, „давялося сустрэцца зь непрадбачанымі цяжкасьцямі ў ажыцьцяўленьні гэтай задумы... Зьвесткі пра Гальляша Леўчыка, — сьцьвярджае ён, — надзвычай убогія й параўнальна нязначна перавышаюць дасягненьні літаратуразнаўства эпохі Дварчаніна (г. зн. сярэдзіны 1920-х гадоў — А. З.). Можна таму мець абгрунтаваныя прэтэнзіі да гісторыкаў літаратуры, асабліва нашых, варшаўскіх, — піша Туронак, — якія не заняліся вывучэньнем складанага жыцьцёвага шляху паэты, калі яшчэ былі сярод нас шматлікія яго прыяцелі й знаёмыя".

Тое, што кажа Туронак пра беларускіх гісторыкаў літаратуры ў Варшаве, датычыць, фактычна, да ўсіх беларускіх гісторыкаў, улучна з тымі, што ў Менску, і датычыць да менскіх нат больш, як да іншых, бо-ж там цяпер цэнтар зьбіраньня беларусікі.

У Менску, нажаль, пры ўсёй пазытыўнай працы ў галіне беларусаведы, у выпадку з Гальляшом Леўчыкам ня выкарыстоўваецца нат тое, што ведама. Паказальная ў гэтым сэньсе ягоная фатаграфія, зьмешчаная ў трохтомнай „Анталёгіі беларускай паэзіі", узятая з хрэстаматыі Дварчаніна. У Дварчаніна Леўчык мае крыжык на грудзёх (у сярэдзіне дваццатых гадоў Леўчык быў ужо захапіўшыся мэтадысцкай дзейнасьцяй), а ў менскай анталёгіі крыжык — а як-жа?! — абрэзалі. Ад тых самых нажніцаў уцярпела, фактычна, і паэтава біяграфія: пад зрэз трапіў цэлы пэрыяд жыцьця й дзейнасьці Гальляша Леўчыка. Непаінфармаванаму чытачу ў савецкай Беларусі можа быць ня зусім зразумелым, прыкладам, гэткі пасаж зь беластоцкага „Беларускага Календара", у якім Туронак піша: „У 30-я гады Гальляш Леўчык быў служачым у Найвышэйшым Судзе ў Варшаве й адначасна шмат працаваў над перакладамі рэлігійнай літаратуры на беларускую мову, якія паявіліся ў выданьнях „Арфа Сіану" (відаць трэба „Арфа Сыёну" — А. З.), „Новае Жыцьцё" й „Дух Праўды".

Наўдачу таксама, ці ў якім-небудзь менскім выданьні цэнзура дасьць магчымасьць паўтарыць тое, што напісаў у беластоцкім „Календары" Юры Туронак:

„Цікавыя зьвесткі аб жыцьці Леўчыка ў першыя гады Другой сусьветнай вайны зьмясьціў Ян Пятроўскі ў сваіх успамінах, выдадзеных з нагоды 85-е гадавіны з дня нараджэньня (зноска: „Сьветач Хрысьтовае Навукі", № 81, 1965 год). Іх вартасьць дакумэнтальная, паколькі зьяўляюцца перказам словаў самога Леўчыка, зь якім Ян Пятроўскі сустрэўся ў сьнежні 1941 году ў Варшаве".

Рэч у тым, што Ян Пятроўскі жыве цяпер у ЗША, там-жа выдае й свой часапіс „Сьветач Хрыстовае Навукі". Пра гэткія факты, хоць яны й маюць беспасярэдняе дачыненьне да беларускае мінуўшчыны, у Менску тымчасам пісаць не дазволена.

Гэтак, стагодзьдзе ад нараджэньня Гальляша Леўчыка нагадвае нам ня толькі пра аднаго з працавітых і самаахвярных сыноў нашага народу, але й пра забароненыя зоны сучаснае беларускае гістарыяграфіі: пра сьведамае прамоўчваньне беларускага арганізацыйнага жыцьця вонках Беларусі (у дадзеным выпадку ў Варшаве) ды пра поўныя аспэкты мінуўшчыны (у выпадку Леўчыка — ягоную рэлігійна-культурную дзейнасьць).

У 1965 годзе Мікола Аляксютовіч у часапісе „Полымя", вядучы спрэчку з двума апанэнтамі, што выступілі былі ў газэце „Советская Белоруссия", заклікаў пісаць гісторыю з фактамі ў руках, не абкрадаючы сябе самых".

Заклік гэты варта ўзгадаць і на 100-я ўгодкі ад нараджэньня Гальляша Леўчыка.

А. Загорны

ЦАРКОЎНАЯ МАЁЎКА У „ПОЛАЦКУ"

27 чырвеня сёлета адбылася гадавая царкоўная маёўка на Беларускім Грамадзкім Цэнтры у „Полацку". А II-ай гадзіне адбылася Божая Служба, адпраўленая а. Максімам у суслужэньні пратадыякана а. Міхася. Пасьля Божае Службы ўсе прысутныя добра правялі час пры добрай ежы, падрыхтаванай Галінай Васілеўскай, Інай Літвінкай, Лідай Міраеўскай, Андрэем Стрэчанем і Янкам Ханенкам. Даход з маёўкі пайшоў у царкоўную касу БАПЦ у Клівлендзе.

П. П.

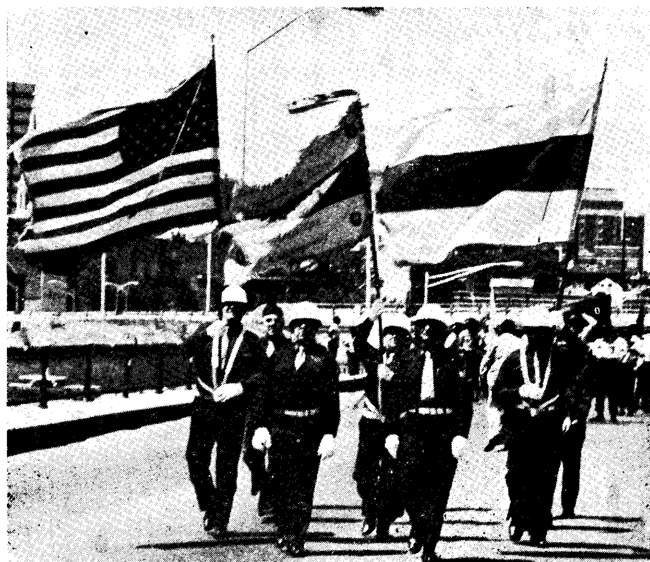

Парад Дня Ўспамінаў у Нью Брансьвіку, Нью Джэрзі, што адбыўся 26 травеня сёлета. Гэта Сьцяжны Аддзел Задзіночаньня Беларуска-Амэрыканскіх Вэтэранаў машыруе на Альбані Стрыт Нью Брансьвіку ў 2-ой Дывізіі Параду. На чале каманьдзер Сяргей Гутырчык і ягоны заступнік Мікалай Войтанка

СТАРШЫНЯ АДДЗЕЛУ БАЗА

У ДЗЯРЖАЎНЫМ ДЭПАРТАМАНЬЦЕ

Старшыня Аддзелу Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня ў Вашынгтоне Алеся Кіпель і прадстаўнік Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва д-р Вітаўт Кіпель былі запрошаныя Прэзыдэнтам Джымі Картэрам і Дзяржаўным Сакратаром Эдвардам Маскі на нарады ў вадзначаньне 5-ых угодкаў падпісаньня Гэльсінкаўскае ўмовы ды для кансультацыі з Амэрыканскай дэлегацыяй на Мадрыдзкую канфэрэнцыю сёлета ў лістападзе.

Нарада адбылася 29 ліпеня й праходзіла ў Дзяржаўным Дэпартаманьце ў Белым Доме. Адчыніў яе Дзяржаўны Сакратар Эдвард Маскі. Ён падрабязна падаў пляны амэрыканскае дэлегацыі на Мадрыдзкую канфэрэнцыю ды прааналізаваў спэцыфічныя праблемы, зь якімі амэрыканская дэлегацыя сустрэнецца. Пазьней беларускія прадстаўнікі правялі асобную гутарку з былым старшынём амэрыканскае дэлегацыі на канфэрэнцыі ў Бельградзе Артурам Голтбэргам.

Із спэцыфічнымі пытаньнямі й праблемамі выступалі прадстаўнікі польскіх, жыдоўскіх, літувіскіх, славацкіх, латыскіх, украінскіх арганізацыяў ды ад Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня выступіла сп-чна Алеся Кіпель. Прааналізаваўшы палітычнае палажэньне ў Савецкай Беларусі за мінулыя пяць год, яна падчыркнула, што ў шмат якіх пунктах пагвалчаньне Гэльсінскае ўмовы ў Беларусі — відавочнае, а русыфікацыя навет узмоцнілася, а арышты Міхася Кукабакі й іншых беларускіх іншадумцаў зырка даводзяць пагвалчаньне людзкіх правоў.

Пасьля выступленьня Алесі Кіпель прадстаўніком друку, радыя й тэлебачаньня былі разданы паштоўкі газэты „Беларус" у вабароне Міхала Кукабакі.

Прадаўжэньне канфэрэнцыі адбывалася па абедзе ў Белым Доме, дзе былі зачытаныя праграмныя даклады ў галіне амэрыканскае замежнае палітыкі Збігневам Бжэзінскім ды Прэзыдэнтам Джымі Картэрам. Беларуская дэлегацыя пры гэтым зноў далучыла новыя матарыялы аб русыфікацыі на Беларусі й пагвалчаньні правоў беларускага народу. Апрача гэтага, беларускія прадстаўнікі правялі некалькі гутарак із сп. Зымэрманам, сп. Граноўскім ды сп. Дж. Немчыкам у справах беларускіх, як беларускае амэрыканскае грамады, гэтак і справах Беларусаў у Польшчы й Савецкай Беларусі.

В. Зубкоўскі

ПАРАХВІЯЛЬНАЕ СЬВЯТА У АДЭЛЯЙДЗЕ

Сёлета 13 ліпеня Пётрапаўлаўская парахвія ў Адэляйдзе (Аўстралія) ўрачыста адзначыла прастольнае сьвята сваёй царквы. Гэты быў узапраўды ўрачысты дзень, бо парахвія сьвяткавала ня толькі прастольнае сьвята, але й разам з тым адзначала 20-цігадовы юбілей пабудовы нашай сьвятыні. На гэтую ўрачыстасьць былі запрошаныя госьці з Мэльбурну: настаяцель прыходу БАПЦ Сьвятых Віленскіх Мучанікаў і прыхаджане. На запросіны Адэляйдзкага прыходу Мэльбурнскі прыход ветліва адклікнуўся й на ўрачыстае сьвята прыехаў мітрафорны пратаярэй а. Аляксандар Кулакоўскі, матушка й сям'я Міла градавых.

Царква была запоўненая вернікамі. Сьв. Літургію адправіў а. Аўген Сітнік у суслужэньні з а. А. Кулакоўскім. Падчас Божае Службы мэлядыйна пяяў царкоўны хор пад кіраўніцтвам рэгента Міхася Бурноса. Па заканчэньні Літургіі адбылся крыжовы абыход царквы ды быў адслужаны Малебен у гонар Сьв. Апосталаў Пятра й Паўла. Пасьля гэтага хор прапяяў Высокапраасьвяшчэннаму Мітрапаліту Андрэю, Архіяпіскапу Мікалаю, усяму сьвятарству, парахвіянам і ўсім прысутным у царкве „Многае лета". Божая Служба закончылася прапяяньнем у царкве рэлігійнага гімну „Магутны Божа", пасьля чаго а. Аляксандар сказаў прыгожы казань.

Пасьля царкоўных абрадаў усе перайшлі ў прыцаркоўную залю, дзе іх чакала парахвіяльная трапяза з багатай і смачнай ежай. Калі ўсе занялі месцы за сталамі, старшыня Парахвіяльнай Рады К. Станкевіч прывітаў прысутных з царкоўным сьвятам ды падзякаваў за іхную прысутнасьць. Сп. К. Станкевіч прачытаў цікавы рэфэрат зь гісторыі нашай сьвятыні. Падчас абеду зь пярэрвамі беларускі хор пад кіраўніцтвам сп. М. Бурноса выканаў некалькі беларускіх народных песьняў, а чатырохгадовая дачушка спадарства Кандрусікаў Лара пад акампаньямант акардыяністага бацькі выканала песьню „Люблю наш край", чым выклікала бурлівыя воплескі. Наш выдатны аматар Віктар Зеляневіч пацешыў прысутных расказам гумарыстычнага апавяданьня Францішка Багушэвіча „Палясоўшчык".

Часова выконваючы абавязкі скарбніка парахвіі сп. Я. Ролсан перадаў чэк а. А. Кулакоўскаму на суму 630 даляраў на пабудову сьвятыні Сьв. Віленскіх Мучанікаў у Мэльбурне, якія ахвяравала парахвія ў Адэляйдзе. Далей паліліся гукі беларускіх песьняў, жарты й вясёлыя размовы ды распачаліся й танцы пад акардыён М. Кандрусіка.

Парахвіяльная Рада ад шчырага сэрца дзякуе ўсім парахвіянам, што прынялі актыўны ўдзел у падрыхтаваньні, арганізацыі й правядзеньні прастольнага сьвята.

Янка Яр

ЧАКАЕМ І АД ВАС АХВЯРЫ НА ВЫДАНЬНЕ ЮБІЛЕЙНАЙ КНІГІ НА СТАГОДЗЬДЗЕ ЯНКІ КУПАЛЫ!

ГАДАВЫ ЗЬЕЗД ЗБВБ

Згодна з паведамленьнем у папярэднім Камунікаце ЗБВБ, 34-ы Агульны Гадавы Зьезд Згуртаваньня Беларусаў у Вялікай Брытаніі адбыўся ў суботу 7 чырвеня сёлета ў Беларускім Доме ў Лёндане. Адчыніў Зьезд старшыня ўступаючай Галоўнай Управы ЗБВБ сп. Янка Міхалюк. Ён прывітаў прысутных і запрапанаваў пачаць працу Зьезду традыцыйна малітвай. Прысутны на Зьезьдзе а. Я. Пякарскі сказаў малітву да Сьвятой Еўфрасіньні Полацкай, дзень якой прыпадаў на папярэдні чацьвер.

У сваёй справаздачы сп. Я. Міхалюк схарактарызаваў заданьні й мэты арганізацыі ды спосаб іх выконваньня. Галоўная Управа зрабіла шмат захадаў дзеля папулярызацыі ідэі незалежнасьці Беларусі як сярод ангельскіх урадавых дзейнікаў, гэтак і сярод іншых нацыянальнасьцяў. Рабіліся захады аб наладжаньні беларускіх радыяперадачаў у БіБіСі, на жаль, без жаданых вынікаў галоўна з прычыны палітычнай блізарукасьці ангельскіх урадавых дзейнікаў. ЗБВБ шырака распаўсюдзіла саміздатнае выданьне, якое было атрыманае зь Беларусі пад назовам „Ліст Расейскаму Прыяцелю" ў расейскай мове разам зь перакладам на ангельскую мову й камэнтарамі ў ангельскай мове. Выданьне гэтае выклікала вялізарнае запатрабаваньне. Шматлікія прызналі яго адным з найлепшых саміздатных выданьняў, якія трапілі на Захад. Адзін ангельскі парлямэнтарысты напісаў: „Маю гонар і прыемнасьць вітаць аўтара гэтай выдатнай працы".

Пасьля гэтага Зьезд праслухаў справаздачы Аддзелаў ЗБВБ, управы сяброўскіх клюбаў, управы Харытатыўнай Сэкцыі, Адміністрараў Беларускіх Дамоў, Аўдытара ЗБВБ і наапошку Наглядные Рады. Зьезд прызнаў, што ўступаючая Галоўная Управа поўнасьцяй выконвалася з ускладзеных на яе заданьняў і прызнаў ёй абсалютюрыюм з падзякай.

На наступны год Зьезд выбраў Галоўную Управу ЗБВБ у складзе: Я. Міхалюк — старшыня, А. Зданковіч — заступнік старшыні, П. Навара — сакратар, П. Асіповіч — скарбнік і А. Лашук і Я. Сяўковіч — сябры Управы. У Наглядную Раду выбраныя: В. Міхалюк — старшыня, Н. Шпігановіч — сакратар і Х. Лемяшонак — сябра.

(Камунікат ЗБВБ, № 85, ліпень 1980)

У АНГЕЛЬСКА-БЕЛАРУСКІМ ТАВАРЫСТВЕ

На заканчэньне 14-га гадавога цыклю дакладаў на тэмы беларускай гісторыі, літаратуры й мастацтва, ведзеных Англа-Беларускім Таварыствам, сп-ня Шырын Акінэр, д-р філялягічных навукаў, зрабіла вельмі цікавы даклад пад назовам „Сучасныя Беларускія Пісьменьнікі ў Польшчы". Даклад свой д-р Шырын Акінэр распачала кароткім гістарычным нарысам — абвешчаньне незалежнасьці Беларусі Радай БНРэспублікі, абвешчаньне заснаваньня БССР бальшавікамі, Заходняя Беларусь пад польскай акупацыяй у міжваенным пэрыядзе, далучэньне Заходняй Беларусі да БССР у выніку пакту Молатаў-Рыбэнтроп, падараваньне Сталінам Беласточчыны камуністычнай Польшчы.

Адразу па вайне ўсякая беларуская дзейнасьць у Польшчы была забароненая, а гэта таму, што ўрад быў прыйшоўшы да абсурдальнага пераканаьня, што быццам ня было Беларусаў у Польшчы. Гэткі стан рэчаў трываў да палавіны 50-ых гадоў, калі Беларусаў у Польшчы „адкрылі" й быў дадзены ім дазвол на арганізаванае жыцьцё.

Цяпер там існуе Аб'еднаньне Беларускіх Пісьменьнікаў „Белавежа", да якога належыць каля 50 пісьменьнікаў. Таксама пры Саюзе Польскіх Пісьменьнікаў ёсьць Беларускі Аддзел, у які ўваходзяць чатырох пісьменьнікаў: Віктар Швэд, Алесь Барскі, Сакрат Яновіч і Янка Чыквін.

Паэзія беларускіх аўтараў у Польшчы, як цьвердзіла дакладчыца, вельмі багатая й разнастайная. Як тэматычна, гэтак і паэтычнай формай яна больш зьліжаная да заходняэўрапейскай паэзіі, чымся да паэзіі беларускай у БССР. Шмат якія паэты адыйшлі ад традыцыйнай паэзіі на народныя тэмы; яны пішуць мадэрным стылем на інтэлектуальныя й філязафічныя тэмы. Былі прадэклямаваныя вершы наступных паэтаў у беларускім арыгінале й ангельскіх перакладах: Віктара Швэда, Алеся Барскага, Ул. Гайдука, Яшы Бурша, Янкі Чыквіна, М. Шаховіча й Краскоўскага.

Пасьля дакладу было зладжанае прыняцьце ў гонар д-ра Шырын Акінэр з нагоды нядаўнага прызнаньня ёй Лёнданскім унівэрсытэтам тытулу Доктара Філязофіі за ейную вялікую (600 бачынаў) навуковую працу пад назовам „Лексыкон Татарска-Беларускага Кітабу".

(Камунікат ЗБВБ, № 85, ліпень 1980)

УГОДКІ БКА И 2-ГА БЕЛАРУСКАГА КАНГРЭСУ

Сёлетнія ўгодкі Беларускае Краёвае Абароны й 2-га Ўсебеларускага Кангрэсу былі адзначаныя ўрачыстай Акадэміяй у залі Беларускага Культурна-Грамадзкага Клюбу ў Сыднэі. Сьвяткаваньне адчыніў старшыня Клюбу сп. Кастусь Сіткоўскі.

Рэфэрат на тэму дня прачытаў сп. Міхась Зуй, у якім засярэдзіўся на падзеях, вынікамі якіх і была арганізацыя БКА ды скліканьне Кангрэсу.

Сп. Міхась Лужынскі прадэклямаваў верш „Ідуць жаўнеры Беларусы" Пётры Нядзьведзкага. Цікава было даведацца, што песьня паводле гэтага вершу некалькі тыдняў пасьля свайго зьяўленьня гучала ўва ўсіх беларускіх вайсковых адзінках ды ў вуснах тысячаў юнакоў Саюзу Беларускае Моладзі. Сп. Аляксандар сказаў верш М. Багдановіча „Эміграцкая песьня", удала дапасоўваючы тэкст апошняе строфкі да нашых эміграцыйных абставінаў. Сп. Антон Булаўскі прачытаў верш (ананімны) зь Беларусі „Земляку", які сьветчыць пра глыбокія нацыянальныя пачуцьці на Бацькаўшчыне.

Хвілінай цішыні была ўшанаваная памяць нашых народных герояў. Акадэмія закончылася пропяньнем беларускага нацыянальнага гімну.

Пры багата застаўленых сталох, зрыхтаваных старшынём Жаночага Камітэту пры Клюбе сп-няй Л. Лужынскай пры помачы некалькіх сяброваак, плылі гутаркі, з кружэлак гучэлі беларускія песьні.

А. К-я

ВЫЯСЬНЕНЬНЕ

З прычыны нястачы месца ў папярэднім нумары „Беларуса" быў апушчаны наступны пералік асобаў, што заплацілі на Выдавецкі Фонд „Беларуса" ў ліпені 1980 году:

1.	Сп-ня А. Каранеўская	$ 78.69
2.	П. Трысмакоў	42.83
3.	М. Грэбень	40.00
4.	Сп-ня В. Рамук	35.00
5.	Н. Жызьнеўскі	20.00
	Разам:	$ 216.52

Так як паказаная вышэй сума яшчэ ў ліпені 1980 г. была здадзеная ў Банк, яна не ўваходзіць у лік прыбыткаў за жнівень 1980 г.

Рэдакцыя Газэты „Беларус"

„ВАС ЧАКАЕ ЗЯМЛЯ"

Ад Аўтара: Трэцяя кніга „Гараваткі" закончаная й яшчэ сёлета мае выйсьці з друку. Прашу ўсіх добразычлівых суродзічаў памагчы выдаць яе, плацячы наперад падпіску й ахвяры. Гэтта даецца ўрывак зь яе, уступ да разьдзелу 36-га:

Родная зямля — крыніца майго натхненьня, нянька, карміцелька, настаўніца, што мяне ўзгадавала і ў сьвет накіравала, — прыймі на ўлоньне сваё зьнядужэлага целам і акрыленага духам сына. Зь вялікага падарожжа, зноў босымі нагамі ступаю па старых, утоптаных і іншых, цяпер пустазельлем зарослых, сьцежках. Зноў і яшчэ раз аглядаю цябе новым зрокам, пільна прыслухоўваюся да тваіх гукаў, чую тваё дыханьне, насалоджваюся вясёлкамі прыроды твае. Як сьмяглы й змучаны падарожнік спынецца й прагна п'е з аазы ў пустыні, гэтак я, што вандраваў па далёкіх дарогах, вяртаюся ў кут, што даў мне жыцьцё, каб сокамі тваімі жыцьцядайнымі набрыняць. Вяртаюся да вытокаў. Цяпер нанава прыглядаюся табе й прыслухоўваюся да цябе, правяраю твой пульс, мяркую ці ты тая самая, што ў вадлучцы доўга цешыла й прынаджвала мяне. Сумлеву няма, — і ў далёкіх падарожжах ты мне неадступна прысутнічала. Бачыў я цябе ў удушлівай камэры менскае вязьніцы й згадваў цябе на галодны жывот, крочачы па віленскім бруку. Клікала ты мяне перасьпевамі салаўёў і гарэзьліва-заманлівай усьмешкай мілай Дуні, журботным шумам дубровы й маестатам магутнага гіганта Архіпа.

Спавівала ты мяне ў нядолі й быццам мачыха ў сьвет пусьціла. Сама, пагвалчаная, ты ніколі шчодра не магла ўзнагародзіць працы дзяцей сваіх. Твой боль — нашае цярпеньне. Ведаем, што наканавана табе ўзгадоўваць добрых і шчырых, адданых працы людзей. Мо занадта добрых, якія не спанатрылі, што прыяцелем прыкінуўся ворагі. Пахрысьціянску, з уроджанай ім гасьціннасьцяй, за стол чужынца пасадзілі й глум на сябе сьцягнулі. А ты, пагвалчаная, абрабаваная, трывала, як магла, даўгімі ліхалецьцямі. Цябе разьдзелі, аплявалі, ганьбавалі, а ты за крыўды табе ўчыненыя ці за ўсё далей бяз думкі пра помсту трывала. І плаціліі табе злом за тваё дабро, і ўкрыжавалі цябе, і памінкі зрабілі. А ты трывала й жыла. Для дзяцей, для ўнукаў выжыць мусіла. Каб некалі зноў на поўны рост усталі, каб нявольнікамі ў сваёй хаце ня былі!

Зноў і зноў сябруеш ты мне ў далёкіх дарогах: зімой у дрываесках і вясной у кведені й пчаліным гудзе, вясной у духмяных красках і вадзяных плёсах, і восеньню ў сьпелых садох і сьціплых нівах плёнах. Пахнула ты мне ліповым мёдам і пульхнымі аладкамі. Цярпеў я твой боль у зьнядужэлым бацькавым голасе і чуў гімн табе ў мілагучным хоры школьнікаў. Бачыў я як таргавалі табой і зьдзекаваліся над людзьмі тваімі чужнікі й свае найміты. І чуў енк хаўтурнага галошаньня, як народ твой, з крывавічым сэрцам, схіляўся ў сьлёзах над агульнай магілай чужынцам закатаваных нявінных ахвяраў.

Мой кут — пацеха мая й боль мой! Захапляюся прывабным і непаўторным хараством лясоў тваіх, журчаньнем крыніцаў, пералівам колераў вясёлкі й загартаванай устойлівасьцяй тваёго пярэстага народу. Гімнам жыцьцёвае суцэльнасьці кукавала мне няпрынадная выглядам зазюля й сьціплым хараством зьзялі ў маіх, дарогамі вандраваньняў змучаных, вачох, мілыя васількі й шыпшыны. Неадлучна спадарожнічала ты мне з грацыйнай плаўнасьцяй карагоду дзяўчат на Купальле й адклікалася ў сэрцы маім нямудрымі й журботнымі, або гарэзьліва-жартаўлівымі вясельнымі песьнямі. Іншы раз тузала ты болем сэрца маё непрагляднасьцяй нядолі тваіх працавітых і Богу адданых людзей, або палоніла іхо першымі ўзьлётамі каханьня мілае дзяўчыны.

Мой родны кут, як-жа цябе забыцца! Ты — мой боль і радасьць, трывога й спадзяваньне, любоў і нянавісьць, сустрэча й расставаньне. А галоўнае — у цябе маё карэньне. І ведаю, што нікому, ніякаму зьлыдню ніколі яго не падсеч, ніхто ня мае сілы, каб нас разлучыць. І нягледзячы, пасьля каротких ці даўгіх расставаньняў, прыходзяць шчасьлівыя сустрэчы. Чым даўжэй я быў ад цябе адлучаны, тым цяплейшыя й больш шчодрыя твае абдымкі. Ізноў і нанава прыходжу да цябе, прыглядаюся, прыслухоўваюся, мяркую, ацэньваю. І турбуюся: а ці так ласкава, як раней, усьміхнешся мне, а ці рассьпляцца перада мной сузор'е красак прыроды твае, ці адновіш мае мары і, самае важнае, — ці падмацуеш мяне целам і духам? Каб, калі патрэба прыйдзе, дужым і ўзмужнелым у наступнае падарожжа выправіць...

К. Акула

БЕЛАРУСКАЯ ТАНЦАВАЛЬНАЯ ГРУПА „ЛЯВОНІХА"

6 ліпеня сёлета Камітэт Этнічных Групаў у Адэляйдзе (Аўстралія) наладзіў вялікі канцэрт юнакоў, які адбыўся ў вельмі прыгожым унівэрсытэцкім тэатры.

Юнакі самых розных этнічных групаў паказалі сваё нацыянальнае мастацтва: скрыпачы, піяністыя, акардыяністыя, сьпявакі, бандурыстыя й танцоры, а ўсе ў нацыянальных касьцюмах: Украінцы, Грэкі, Лятувісы, Латышы, Сэрбы, Славенцы й іншыя. Беларуская танцавальная група „Лявоніха" ў прыгожых народных касьцюмах удала выканала народны танец „Лявоніха", чым зачаравала глядачоў і выклікала бурныя воплескі.

Можна з гонарам сказаць, што канцэрт быў на высокім мастацкім узроўні. Трэба шчыра падзякаваць нашай танцавальнай групе „Лявоніха", што іхнае выступленьне было адным зь лепшых сярод іншых нацыянальнасьцяў. Таксама належыцца падзяка бацьком беларускіх выканаўцаў і сп. М. Бурносу, што дапамаглі нашым юнакам у іхнай рэпрэзэнтацыі беларускага імя.

Янка Яр

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД „БЕЛАРУСА"

За папярэдні пэрыяд (у ліпені 1980) паступілі ў касу нашае газэты падпіска й наступныя ахвяры на Выдавецкі Фонд „Беларуса":

I. ЗША:

Прысланая беспасярэдня ў Рэдакцыю:

1.	М. Грэбень	$ 40.00
2.	Сп-ня В. Рамук	35.00
3.	Н. Жызьнеўскі	20.00
	Разам:	**$ 95.00**

II. АЎСТРАЛІЯ:

А. Заплачана сп-ні А. Каранеўскай суродзічамі ў Сыднэі й ваколіцах у аўстралійскай валюце:

1.	С. Яраховіч	$ 34.00
2.	К. Сіткоўскі	17.00
3.	В. Стукач	12.00
4.	А. Булаўскі	7.00
	Разам:	**$ 70.00**

што ў пераводзе на валюту ЗША дало **$ 78.69**

Б. П. Трысмакоў за прададзеныя газэты ў Адэляйдзе **$ 42.83.**

Усяго разам у ліпені 1980: $216.52.

Усім тым, што прыслалі грошы, Рэдакцыйная Калегія „Беларуса" выказвае шчырае беларускае дзякуй!

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД „БЕЛАРУСА"

За папярэдні пэрыяд (у жніўні 1980) паступілі ў касу нашае газэты падпіска й наступныя ахвяры на Выдавецкі Фонд „Беларуса":

I. ЗША:

А. Заахвяравана на Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі ў Кліўленьдзе 31 жніўня 1980 г.:

1.	Сп-ва Людвіка й Антон Беленісы	$ 100.00
2.	Юрка Каляда	100.00
3.	Д-р Барыс Рагуля	100.00
4.	Барыс Кірка .... (канад.)	50.00
5.	Сп-ня Марыя Войтанка	25.00
6.	Сп-ня Людміла Рагуля (к.)	20.00
7.	Д-р Язэп Сажыч	20.00
8.	Ф. Бартуль	20.00
9.	Сп-ня й Сп. Даймон	20.00
10.	Сп-ва Ванда й Міхась Махначы	20.00
11.	Р. В. і Г.	20.00
12.	В. Пануцэвіч	20.00
13.	Сп-чна Раіса Станкевіч	15.00
14.	Сп-ня й Сп. А. Непейн	10.00
15.	Сп-ня Людміла Бакуновіч	10.00
16.	Сп-ня й Сп. М. Тулейка	10.00
17.	а. Пратапрасьвітар . . . (?)	10.00
18.	Сп-ня й Сп. Васіль Богдан	10.00
19.	Б. Ліщчонак	10.00
20.	Сп-ня Людміла Ш . . . (?)	10.00
21.	А. Шукелойць	10.00
22.	Сп-ня Юзя Найдзюк	10.00
23.	Сп-ня Марыя й Барыс Данілюк	10.00
24.	Д-р Янка Запруднік	10.00
25.	Янка Азарка	10.00
26.	Сп-ня Вольга й А. Стрэчань	10.00
27.	Сп-ня Эўдакія Жызьнеўская	10.00
28.	Сп-ня Таня Кананчук	10.00
29.	Міхась Ганько	10.00
30.	Сп. Дабрасаўлевіч	10.00
31.	Мікалай Дробач	10.00
32.	Сп-чна Эўгенія Беленіс	5.00
33.	Сп-ня Марыя Лукашэвіч	5.00
34.	Генадзь Дубяга	5.00
35.	Віктар Дубяга	5.00
36.	Сп-ня Валянтына Яцэвіч	5.00
37.	Я. Юхнавец	5.00
38.	Леў Стагановіч	5.00
39.	К. Акула	5.00
40.	Ю. Гасьцееў	5.00
41.	Б. Гасьцееў	5.00
42.	А. Сільвановіч	5.00
43.	С. Гутырчык	5.00
44.	Антон Маркевіч	5.00
45.	а. Аляксандар Яноўскі	5.00
46.	Васіль Ліпскі	5.00
47.	Янка Раковіч	5.00
48.	Аляксандар Міцкевіч	5.00
49.	М. Шуст	4.00
50.	М. Г.	1.00
	Разам:	**$ 800.00**

Б. Прысланая беспасярэдня ў Рэдакцыю:

1.	Сп-ня Эўдакія Жызьнеўская	50.00
2.	Браніслаў Дубоўскі	25.00
3.	Д-р Балеслаў Грабінскі	20.00
4.	Сымон Антонік	20.00
5.	Пётр Мельяновіч	10.00
	Разам:	**$ 125.00**

В. Заплачана прадстаўніку „Беларуса" ў Нью Джэрзі сп. Браніславу Даніловічу:

1.	С. Дубоўскі	$ 20.00
2.	Я. Сокал	20.00
3.	В. Машанскі	20.00
4.	А. Каравайчук	20.00
5.	Р. Франкэ	20.00
6.	А. Кудасаў	20.00
7.	С. Гутырчык	15.00
8.	Я. Цупрык	10.00
9.	Я. Кузьменка	10.00
10.	Л. Шурок	10.00
11.	В. Дубяга	10.00
12.	М. Ігнатовіч	10.00
13.	А. Евец	10.00
14.	К. Барысавец	10.00
15.	а. С. Коўш	10.00
16.	А. Мінчук	10.00
17.	С. Мажэйка	10.00
18.	Ч. Ханяўка	10.00
19.	С. Міровіч	10.00
20.	А. Нэстар	10.00
21.	В. Цярпіцкі	10.00
22.	Парахвія Жыровіцкай Божай Маці ў Гайлэнд Парку	10.00
23.	В. Мельяновіч	10.00
24.	Ф. Беразоўскі	10.00
25.	А. Лук'янчык	10.00
	Разам:	**$ 315.00**

II. АЎСТРАЛІЯ:

Заплачана сп. Я. Ролсану Беларусамі Адэляйды ў аўстралійскай валюце:

1.	М. Кандрусік	$ 10.00
2.	М. Бурнос	10.00
3.	В. Зеляневскі	10.00
4.	Д-р В. Мілянцэвіч	10.00
5.	Я. Ролсан	10.00
6.	К. Станкевіч	5.00
7.	Ул. Акавіты	5.00
8.	П. Трысмакоў	2.00
9.	А. Чарнагалан	2.00
10.	В. Яновіч	2.00
11.	М. Кубрак	2.00
12.	П.Пачопка	2.00
	Разам аўстралійскіх	**$ 70.00**

што ў пераводзе на валюту ЗША дало: **$ 80.96**

III. АНГЕЛЬШЧЫНА:

Аляксандар Лашук **$ 10.00**

Усяго разам у жнівені 1980 г. $ 1,330.96

Усім тым, што прыслалі грошы, Рэдакцыйная Калегія „Беларуса" выказвае шчырае беларускае дзякуй!

УВАГА! УВАГА!

Асобы, якія атрымліваюць газэту „Беларус" ад сп. Б. Даніловіча, павінны прысылаць падпіску й ахвяры яму, выпісваючы чэкі на ягонае імя й перасылаць на ягоны адрас:

Mr. B. Danilovich
303 Howard Street
New Brunswick, N. J. 08901

Адміністрацыя газэты „Беларус"